

MORALA – Virtutea Teologica a Credinței

Cursul Nr. 1

VIRTUTEA TEOLOGICĂ A CREDINȚEI

I. Sinergia omului cu Dumnezeu în actul credinței

Într-una din meditațiile sale, Fericitul Augustin arată că „există în noi ceva mai adânc decât noi înșine”. Mai adânc decât noi înșine este lumina harului lui Dumnezeu, care pătrunde și învăluie întreaga noastră ființă – suflet și trup –, restabilind în Biserică, prin Sfintele Taine, legătura harică dintre noi și Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat „întru Care au fost făcute toate” și „întru Care sunt așezate toate” (Col. 1, 16-17).

Botezul este prima Taină a Bisericii prin care ne unim cu Hristos în Duhul Sfânt. Prin Botez Hristos vine la noi, își face sălaș în sufletul nostru. Se face una cu el și-l trezește la o viață nouă; odată ajuns în sufletul nostru, Hristos sugrumă păcatul din noi, ne dă din însăși viața Sa și din propria Sa desăvârșire.

Sălășluirea lui Hristos prin Botez în sanctuarul cel mai din lăuntru al ființei noastre este la început insesizabilă. Cu timpul, ea poate să devină o realitate atotluminoasă, care actualizează în sufletul nostru credința, dar nu fără deschiderea și participarea noastră liberă și conștientă la această lucrare.

Credința este, deci, o realitate teandrică, de ordin ontologic-existențial, în care se întâlnesc într-un mod tainic, lucrarea Duhului Sfânt și voința noastră liberă și conștientă. Fiind un rod al lucrării harului, ca energie necreată, credința ne luminează mintea, ne întărește și stimulează voința. Pe de altă parte, voința contribuie la creșterea și întărirea credinței produsă de har.

Datorită necesității efortului nostru voluntar în actul credinței, chiar dacă este ușurat de harul sălășluit în noi la Botez, credința este o virtute. Este prima virtute cu care pornim pe drumul înduhovnicirii noastre și a cunoașterii lui Hristos sălășluit în noi, în intimitatea noastră centrală, după cuvântul Sfântului Marcu Ascetul: „Drept aceea, o omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea și te pregătește să primești arătarea Celui ce locuiește în tine”.

În actul credinței ca dar al lui Dumnezeu, ca revelare a adâncului de absolută transcendență a Dumnezeirii, prin taina Întrupării Cuvântului, (I Tim. 3, 16) și ca deschidere liberă și conștientă a omului pentru a se uni și a fi grăit de Cuvânt, întâietatea aparține lui Dumnezeu și nu omului (In. 1, 18; 6, 44; Filip. 2, 13). Totul vine de la Dumnezeu. Experiența credinței vine tot de la Dumnezeu, pentru că „Dumnezeu este mai adânc omului decât el însuși” așa cum arată Paul Evdokimov.

Deci, credința nu este un act pur subiectiv, o deschidere către Absolut întreprinsă de om prin propriile lui puteri, ci este un act sinergic, un răspuns al voinței și al rațiunii sale la inițiativa și iubirea lui Dumnezeu. Prin simpla sa voință omul n-ar putea ajunge niciodată să creadă.

Putința de a crede este înscrisă natural în firea tuturor oamenilor, dar se aprinde numai sub lucrarea Duhului Sfânt. „Puterile de căutare și de cercetare a lucrurilor dumnezeiești – spune Sfântul Maxim Mărturisitorul – sunt sădite în firea noastră de către Ziditorul prin însăși aducerea ei la existență. Iar descoperirea lucrurilor dumnezeiești le împărtășește prin har puterea Prea Sfântului Duh, fiindcă nu este îngăduit să zicem că numai harul lucrează în sfinți cunoașterea tainelor. Pe de altă parte, n-am primit cunoștința adevărată a lucrurilor nici numai printr-o cunoștință a firii, fără Duhul Sfânt. Căci atunci s-ar dovedi de prisos sălășluirea Duhului în sfinți, neajutându-le la nimic descoperirea adevărului”.

Se observă destul de clar în acest text caracterul sinergetic al credinței, mergând pe linia hristologiei calcedoniene, care, definind legătura dintre natura divină și cea umană, în Persoana Mântuitorului, a salvat nu numai adevărul obiectiv, ci și cel subiectiv al credinței creștine.

II. Credință și rațiune în spiritualitatea răsăriteană

Credința în spiritualitatea ortodoxă este, după cum am văzut, o realitate ontologică, profund ființială. De aceea nici nu a existat vreodată o problemă a credinței; nu s-a încercat o întemeiere a credinței pe baze raționale. Credința, după Sfântul Maxim Mărturisitorul, este „o cunoștință ce nu se poate dovedi... este o legătură mai presus de fire, prin care, în chip neștiut și indemonstrabil, ne unim cu Dumnezeu într-o unire mai presus de înțelegere”. Sfântul Ioan Damaschin spune: „Credința este un sentiment care nu iscodește lucrurile”. Aceste definiții nu înseamnă o înlăturare a rațiunii din actul credinței sau o reducere a credinței la un sentiment nebulos-afectiv, ci doar sublinierea faptului că credința este o realitate profund-umană, în care sunt implicate deopotrivă toate facultățile sufletului: rațiune, voință și sentiment, susținute și întărite de harul lui Dumnezeu.

Tocmai pentru faptul că ține de ceea ce este mai adânc în om, de mintea (νοῦς) inima (καρδία) sau duhul (πνεῦμα) omului, ca loc central al sufletului în care sălășluiește Dumnezeu, credința depășește caracterul dualist al rațiunii, – credință-concept – și păstrează nealterată esența ei – trăirea – ca expresie a comuniunii harice, plină de iubire, dintre om și Dumnezeu, ce se realizează de către Hristos în Biserică, prin Duhul Sfânt. Din identificarea credinței cu trăirea, rezultă evidența ei intrinsecă, ce nu mai are nevoie de fundamentarea extrinsecă a rațiunii. În acest sens, Sfântul Clement Alexandrinul spune: „Credința este acceptarea de bună voie a unui lucru, înainte de demonstrarea lui ... este așteptarea unui lucru pe care îl dobândești în viitor și convingerea sigură că-l vei primi”.

Credința în sine a fost înțeleasă de Sfinții Părinți ca un adevăr dincolo de îndoială, indiscutabil și lipsit de necesitatea raportării la rațiune. Motivele raționale pot chiar lipsi, fără ca prin aceasta să se înlăture credința. „Odată ce am crezut – spunea Tertulian – nu mai năzuim la ceva dincolo de credință. Noi suntem pătrunși de adevărul că nu mai există nimic în afară de ea, în care să fim datori a crede”. Sfântul Ioan Gură de Aur este și mai categoric împotriva folosirii argumentelor raționale pentru justificarea credinței: „Nimic nu este mai rău – scria el – decât atunci când cineva judecă și măsoară cele dumnezeiești cu ajutorul raționamentelor omenești. În acest fel, acela se îndepărtează în mare măsură de piatra credinței și va fi lipsit de lumină”.

Rațiunea nu este însă neglijată de Sfinții Părinți, dar este înglobată Revelației. Domeniul ei de investigare nu este credința însăși, ci creațiile intelectului uman. Rațiunea poate să ajute credinței pentru spulberarea îndoielilor din sufletul celor care au ieșit din orizontul autentic al credinței. Ne ajută deci la regăsirea credinței adevărate pentru cel care mai are în sufletul său un sâmbure de credință și un dor sincer de a reveni la o credință deplină. În același timp, credința luminează rațiunea, întărește voința și încălzește sentimentul, statornicindu-le într-o armonie sublimă. Sfântul Grigorie Palama spune: „Conceptele referitoare la Dumnezeu, pe care le are rațiunea naturală, capătă prin credință o nouă strălucire, care sporește treptat prin participarea virtuților, încât cu vremea, credința devine o vedere a tainelor și bogățiilor dumnezeiești ascunse în suflet, acoperite pentru ochii fiilor trupului și descoperite în duh celor care se ospătează la masa lui Hristos”.

III. Credința ca dar al lui Dumnezeu și răspuns al omului la iubirea divină

Până la „plinirea vremii” (Gal. 4, 4) când Fiul lui Dumnezeu S-a Întrupat în istorie descoperind că „Dumnezeu este iubire” (In. 1, 18; I In. 4, 16), deci Unul în ființă și întreit în Persoane, nimeni nu a putut să ajungă la o credință deplină. Unind în ipostasul Său unic natura omenească cu cea dumnezeiască, Mântuitorul a restabilit, prin întrupare, legătura harică a

omului cu Dumnezeu, mijlocind pentru cei care vor crede o comuniune deplină cu El și între ei. De aceea Sfântul Apostol Pavel mărturisește: „Cu adevărat mare este taina creștinătății. Dumnezeu S-a arătat în trup” (I Tim. 3, 16).

Prin Întrupare, în persoana Mântuitorului s-a realizat odată pentru totdeauna prezența totală a lui Dumnezeu în om și a omului în Dumnezeu. Dacă filosofii panteiste au închis omului transcendentul și i-au tăiat legătura cu El, Hristos a ridicat creatul în planul superior al transcendentului creator și mântuitor, din monotonia morții care stăpânește imanentul. Moartea a fost învinsă în El de viața cea adevărată. Lupta între egoisme a fost învinsă, demascându-se ca un rău prin jertfa Lui din iubire. Împotrivirea față de Dumnezeu a fost învinsă, demascându-se și ea ca o închidere a omului față de izvorul vieții. Timpul a fost conciliat cu eternitatea, setea omului după eternitate aflându-și împlinire în Înviere. Prin Învierea lui Hristos, natura umană a fost deplin pnevmatizată, devenind izvorul prin care fiecare om primește harul Duhului Sfânt și, odată cu acesta, putința de deschidere prin credință, comuniunii harice cu Dumnezeu.

Întrucât este un dar al Duhului făcut la Botez, iar Botezul este o Taină a Bisericii, credința implică și ea un aspect eclesial-sacramental. Ea este legată intim de ființa Bisericii și a Tainelor. Biserica este totdeauna un mediu spiritual în care copilul se trezește la viața Duhului, se îmbăiază, se dezvoltă și ia progresiv cunoștința de Hristos printr-o experiență intimă. Botezul copiilor nu voiește să fie o negare a libertății lor și a angajamentului lor personal; el afirmă numai valoarea mediului divin și sacramental care este Biserica, pentru nașterea unei conștiințe creștine.

Exodul lui Avraam din țara sa, ca răspuns la chemarea lui Dumnezeu, este expresia ieșirii omului din firescul firii, dintr-o viață de rând pustiită și golită de sens, din eul său egoist și individualist și cuprinderea lui în orizontul spiritual al omenității eclesiale în care se adevărește mai adânc. Trebuie subliniat faptul că în urma acestei ascultări prin credință, Avraam este așezat în fața alteia și mai dureroase, când Dumnezeu îi spune: „Ia pe fiul tău, pe Isaac, pe singurul tău fiu pe care-l iubești și du-te în pământul Moria și adu-l acolo ardere de tot pe un munte pe care ți-l voi arăta Eu” (Fac. 22, 2). Pe această cale Avraam a fost condus și încercat în credință, iar fiul său Isaac condus la sesizarea Părintelui ceresc. În clipa jertfei, fața tatălui se întunecă, dar pruncul descoperă chipul plin de lumină al lui Dumnezeu, care salvează, datorită credinței, atât durerea lui Avraam cât și durerea și spaima pruncului aflat pe altarul de jertfă .

A te lăsa pătruns de credința vie a Bisericii înseamnă a contribui prin efort personal la actualizarea comuniunii reale cu Hristos în Duhul Sfânt, iar prin Hristos cu Tatăl. Așa cum în pruncie omul a fost așezat într-un mod pasiv și inconștient sub ascultarea cuvântului mamei, când devine matur se cuvine să se așeze în mod conștient, prin credință, sub ascultarea și rânduiala Bisericii. De aceea Mântuitorul îndeamnă: „De nu vă veți întoarce și nu veți fi ca pruncii, nu veți intra în Împărăția lui Dumnezeu” (Mt. 18, 3).

Încadrându-se în rânduiala Bisericii, cel credincios se așează sub ascultarea lui Hristos, Capul ei, și prin aceasta nu se realizează un discurs uman despre Dumnezeu, ci Cuvântul Însuși devine lucrător în el și inima sa arde când îi vorbește pe cale (Lc. 24, 22). Cel pătruns în modul acesta de credință se cunoaște după roadele sale, verificate de tradiția Bisericii, care este o moștenire vie de credință și rugăciune, asimilată organic și transmisă fidel (II Tim. 1, 14). Numai pe această cale a Tradiției, care interpretează corect experiența subiectivă a credinței, omul este apărat de rătăcire spirituală – fanatism, bigotism, superstiții – și poate să aducă roade întru credință, roade cu profunde implicații pe plan moral și social .

Cursul Nr. 2

VIRTUTEA TEOLOGICĂ A NĂDEJDII

I. Hristos, Sacrament al nădejzii și țintă a ei

Venirea lui Hristos, în Întrupare, este culmea profeției și a promisiunii credinței lui Dumnezeu. El nu este doar Sacramentul iubirii Tatălui, ci și promisiunea că ucenicii Săi, cărora le-a promis Sfântul Duh, vor fi în stare să facă acea dragoste vizibilă, iubindu-se unii pe alții, așa cum El i-a iubit (cf. In. 13, 34). Domnul le-a arătat ucenicilor pe Tatăl, pentru ca și aceștia să-L arate lumii și lumea Îl va cunoaște pe El și pe Tatăl prin dragostea lor. În Iisus Hristos, și numai în El, toți care rodesc în dragoste și dreptate sunt un semn al nădejzii, promisiunea lucrurilor ce vor veni.

În comportarea Sa, Iisus Hristos este un semn vizibil și o chemare la nădejde. El împlinește profețiile Vechiului Testament. E robul lui Iehova și al omului și este recunoscut de Tatăl ca promisiune împlinită cu toate promisiunile viitoare: „Tu ești Fiul Meu cel iubit, întru Tine am binevoit” (Lc. 3, 22). El e „Proorocul eminent, care dă lumii o învățătură profetică, arătând în sine omul la capătul său eshatologic. În învățătura pe care o dă El Se talmăcește pe Sine însuși ca țintă finală și desăvârșită a omenirii. În învățătura Lui se vede ca prin oglindă viața Lui dinainte și de după Înviere, deci și omul așa cum e chemat să fie” (Dumitru Stăniloae). Hristos este pentru om o sursă nepuizabilă de nădejde.

Când Iisus întâlnește păcătoși, El face astfel încât trezește noi speranțe și aduce o nouă creație. Păcătoasei care îi spală picioarele cu lacrimi îi dă asigurarea că „iertate sunt păcatele ei cele mule, căci mult a iubit” (Lc. 7, 47). Ultimele cuvinte de pe Cruce, când pecetluia legământul cu sânge, sunt promisiuni divine și umane care fac nădejdea posibilă pentru fiecare. Învierea lui Hristos este sursa vieții înviate a tuturor credincioșilor, o confirmare a promisiunii care se va realiza. Învierea lui Hristos dă ucenicilor Săi asigurarea divină că ei vor fi întotdeauna cu Domnul, în afara morții, prin înviere. Învierea apare și ca împlinire a nădejzii înscrise în inima oamenilor. Hristos este sacramentul, sursa și obiectul nădejzii de-a lungul vieții noastre pământești. Mărimea nădejzii este exprimată prin cuvintele: „Taina cea ascunsă din veacuri și din neamuri acum s-a arătat sfinților săi. Căror a voit Dumnezeu să le arate care este bogăția slavei acestei taine între neamuri, adică Hristos, Cel dintru voi, nădejdea slavei” (Col. 1, 26-27). De aici rezultă că Hristos este o Taină, un Sacrament al nădejzii.

Iisus este ținta sau capătul final al tuturor drumurilor lui Dumnezeu către lume, este alfa și omega întregii existențe, fiind „același – ieri și azi și în veci” (Evr. 13, 8). Fără Hristos, marele sacrament al nădejzii, omenirea ar fi un caz fără speranță. Cuvântul lui Dumnezeu este El însuși un dar eshatologic. În viitorul ascuns al lui Dumnezeu pentru lume, El este deja prezent în formă de promisiune și de speranță trează. Dumnezeu nostru este un Dumnezeu al nădejzii pentru că El susține nădejdea în noi și El este ținta ultimă a nădejzii noastre, dar țintă reală, nefantezistă, corespunzătoare realelor aspirații ale umanității. Împlinirea făgăduinței finale va consta într-o iubire totală a oamenilor față de Dumnezeu și întreolaltă. Numai în Iisus se împlinește și năzuința noastră profundă după comuniunea cu Dumnezeu și întreolaltă și, prin aceasta, după viața eternă întru fericire, care nu poate fi decât o viață în iubire desăvârșită.

Nădejdea are, deci ca bază și parusia lui Hristos, adică reîntoarcerea glorioasă a Lui, în care se va manifesta slava mântuirii întregii lumi. Dar împlinirea făgăduinței finale depinde de împlinirea poruncii lui Hristos, „iar ținta poruncii Domnului este dragostea din inimă curată” (I Tim. 1, 5). Ajunși la această stare, nu va mai fi nici un interval spiritual, nici un interval egoist între oameni și între ei și Dumnezeu, cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul. Înaintarea spre această țintă a împărăției iubirii echivalează cu o înaintare a credincioșilor în asemănarea cu Hristos. Fiul lui Dumnezeu, întrupându-se, s-a făcut modelul desăvârșit al omului. Spre statura Lui spirituală avem să tindem toți prin puterea Lui (Efes. 4, 13). Hristos este prin însăși persoana Sa profetul ultim. El Se profețește pe Sine, Se făgăduiește pe Sine, fiind totodată ultima făgăduință. El Însuși este nădejdea noastră, nădejdea slavei noastre (Colos. 1, 27). El este „viitorul nostru” (J. Moltmann), nu numai ca Cel ce este înviat, ci și ca Cel ce este Modelul nostru desăvârșit și izvorul vieții noastre eterne și plene întru slavă.

Baza solidă a speranței umane este faptul că peste sursele omenești există o sursă dumnezeiască, „Domnul cel îndurător”, care îl invită la alergare și menține pentru el „cununa

vieții” (Apoc. 12, 20), în schimbul cununii de spini pe care Hristos a purtat-o pentru om. Iisus Hristos este și rămâne ținta consistentă și pleneră (Filip. 1, 23) a nădejzii noastre și în El avem făgăduința vieții veșnice (In. 14, 1-5). Făgăduința aceasta este nemincinoasă căci dacă „El pe însuși Fiul sau nu L-a cruțat, ci L-a dat morții, pentru noi toți, cum nu ne va da, oare, toate împreună cu El ?” (Rom. 8, 32), toate cele nădăjduite. În Iisus Hristos noi avem arvuna vieții veșnice. Deci, dorința după unirea cu Dumnezeu devine o nădejde statornică pentru că garantul împlinirii ei este Dumnezeu Însuși, care a turnat această arvună a făgăduinței în inimile noastre (II Cor. 1, 21), prin Hristos „nădejdea lumii”.

II. Aspectul dinamic-eschatologic al nădejzii creștine

Nădejdea e o dorință spre viitor care se vrea împlinită cu orice preț. Pentru ca să mă îndrept spre viitor cu toată nădejdea trebuie să văd în el ceva bun care corespunde unei dorințe sufletești sau trupești. Deci, obiectul nădejzii mele este un bine care îmi este absolut necesar vieții mele ca om și mântuirii mele ca și creștin. Împlinirea acestui bine sau ideal transformă nădejdea dintr-o simplă dorință într-o încredere puternică. Deci, orientarea în viitor e o atitudine dinamică a creștinului guvernată de promisiuni divine. Ca și nădejdea, ea presupune o ancorare puternică în „Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine” (Apoc. 1, 8), în Domnul Iisus, sacramentul, sursa și ținta finală a nădejzii, fără de care nu se poate nimic (In. 15, 5), că numai în El „toate viază și se mișcă”. Orientarea în viitor înseamnă o speranță absolută în victoria finală și îți dă vigilență și cumpătare în mijlocul tensiunii și a luptei prezente.

Nădejdea este firească omului care în chip natural este orientat spre viitor. Tendința aceasta spre viitor este sădită chiar în chipul lui Dumnezeu în om. Deci orientarea în viitor și nădejdea își au o bază solidă și o forță interioară: datul ontologic. Omul, având – după Sfântul Maxim Mărturisitorul – ca principiu și cauză Rațiunea divină sau Cuvântul lui Dumnezeu, e firesc să simtă că numai în iubirea infinită a lui Dumnezeu cel personal, sursa deplin și etern satisfăcătoare a sa, poate să-și găsească odihna și bucuria vieții. „Inquietum est cor meum donec requiescat in Te”, a spus Fericitul Augustin. Chipul lui Dumnezeu în om este un primat al vieții spirituale, o centralitate, animată de aspirația funciară spre absolut. Este elanul dinamic al întregii noastre ființe spre Arhetipul ei divin (Origen), este aspirația irezistibilă a spiritului nostru spre Dumnezeu (Sfântul Vasile cel Mare) ca persoană infinită, este erosul uman întins spre erosul divin (Sfântul Grigorie Palama) care îi vine în întâmpinare cu infinitatea sa, susținând și în spiritul uman tensiunea spre infinit. Acest elan dinamic, această întindere spre erosul divin, nu este altceva decât o intimitate a darului lui Dumnezeu, sădită în chipul lui Dumnezeu în om, o sete de infinitate plină de speranță, este nădejdea întâlnirii și asemănării aici și dincolo cu Modelul nostru.

Nădejdea e o însușire naturală sădită în ființa noastră. Ea, fiind o certitudine a celor viitoare, apărută în persoana celui ce nădăjduiește, e dinamică și voluntară, întreținând tot efortul activ al omului, căruia îi pune în față alte ținte, prin aceasta dezvoltând chipul în asemănare. Ca certitudine pe care o are omul despre anumite realități viitoare și despre împărtășirea ce o va avea el de acele realități, nădejdea este o credință orientată în viitor, o avansare, un salt peste vreme, este o siguranță într-un viitor fericit care ne umple tot mai mult de liniște.

Sădită în chipul lui Dumnezeu în om, nădejdea este acea putere duhovnicească care, depășind omenescul și temporarul, se fixează în eternitate, în Dumnezeu, în ceea ce este spiritual, permanent și veșnic. Siguranța nădejzii în bunătățile viitoare ce ni le va da Dumnezeu, ne eliberează de frământarea grijilor lumești, ne umple de liniște, cum spune Marcu Ascetul: „Nădejdea în Dumnezeu face inima largă, iar grija trupească o îngustează”. Nădejdea ca însușire naturală și tensiune spre viitor, înprospătează elanul vieții în stadiul ei pământesc. În această orientare spre viitor, omul nu experiază lumea ca pe o soartă impusă, ci modifică lumea și o preface în scena activității sale istorice. Prin nădejdea sădită în chipul lui Dumnezeu din el,

omul devine capabil de luptă și activitate constantă pentru cucerirea bunului sperat. Depășirea de sine este un fenomen continuu în viața omenească, pe care o întreține nădejdea ca un motor neodihnit.

Aprinsă în noi de Duhul odată cu harul baptismal, nădejdea este eficientă în susținerea mișcării de asemănare a chipului lui Dumnezeu în noi. Speranța e minunată pentru că adeseori e creatoare, pentru că nu ajunge numai la lucruri care sunt undeva departe, ci ea contribuie la crearea situațiilor pe care le imaginează. Dar pe de altă parte e în firea omului să fie creator; el dezvoltă, creând ființa sa; deci, omul trebuie să speră și să creeze prin speranță; pe lângă aceea el are pentru speranța lui temeuri în experiența lui, constatând că multe din cele ce le-a sperat le-a realizat. Deci, nădejdea ca orientare într-un viitor durabil al promisiunilor dumnezeiești și netrecătoare, ca o așteptare cu încredere a fericirii veșnice, pe temeiul făgăduinței divine, îl face pe om mai activ în a ajunge la asemănarea cu Dumnezeu, prin virtute. Acesta e obiectiv atins și susținut de nădejde, ca însușire naturală a omului cuprinsă în datul ontologic, ca memorie proiectată spre viitor sau vis al celor trei pus în adâncul ființei omenești.

Creștinul care poartă în suflet nădejdea, primită odată cu harul baptismal, se deschide spre evidențe supralumești, spre Împărăția cerurilor. El știe că trebuie să depășească clipa de viață cu speranța, să fie mai mult, să se dăruiască mai mult în viitorul spre care tinde cu nădejde, având în el setea de eternitate. Prin fapte de iubire continui, ca răspunsuri mereu mai sporite la iubirea lui Dumnezeu, el se întinde spre ținta care nu e decât Dumnezeu. Însuși cu infinitatea arătată a iubirii Sale. Prin aceste virtuți, plin de nădejdea fericirii din viața viitoare, creștinul imprimă în sine trăsăturile chipului lui Hristos, sau dă formă umană în persoana sa însușirilor lui Dumnezeu, asemenea lui Hristos. Deci, creștinul, în primul rând, tinde să realizeze în sine chipul lui Hristos, prin lucrarea Sfințelor Taine, prin rugăciune, prin virtuți, prin fapte de întărire a purității sale, ale intensificării relației iubitoare cu Dumnezeu, fapte alimentate și susținute de nădejde.

Ajungând aici, creștinul poate să meargă mai departe, să alerge înainte. Cu cât aleargă mai mult își dă seama că numai dincolo de planul temporal, acolo sus, vom primi cunună pentru străduințele noastre de aici. Numai cine nădăjduiește să dăltuiască în ființa personală chipul lui Hristos, prin alergarea temporală și efort susținut, acela poate să nutrească și nădejdea că se va împărtăși plener de iubirea infinită a lui Hristos, de dobândirea cununii în odihna bucuriei nesfârșite. Astfel, nădejdea apare ca o forță de dinamizare a vieții creștine în orientarea ei spre Bunul suprem, atins desăvârșit în eshaton.

III. Conținutul nădejzii creștine și implicațiile ei

Nădejdea creștină este curajul de a fi, a crește, a-și asuma riscuri în mijlocul incertitudinii și suferinței. Acest lucru este posibil, întorcându-ne inima către Misterul Pascal al Morții și Învierii lui Hristos. Curajul de a nădăjdui și suferi în libertate și fidelitate își are temelia în promisiunile lui Dumnezeu și în credința legământului, care e „încredințarea celor nădăjduite” (Evr. 11, 1) și ea deschide și luminează ochii inimii ca să pricepem ce sperăm (Efes. 1, 18). Pe drumul istoriei, nădejdea conține risc, dezamăgire și multe surprize. J. Moltmann vorbește despre speranța-experiment, dar el vede întreaga istorie ca experimentul lui Dumnezeu cu creația și ca și experimentul creștinismului cu istoria. Marele experiment ce se ridică din absoluta libertate a dragostei lui Dumnezeu este de a lăsa creatura să răspundă și să acționeze în libertate.

Creștinii știau că credința în Dumnezeu va repurta o victorie finală. Trebuie o mare nădejde, o nădejde curajoasă pentru a crede în Domnul istoriei și a trage din această credință concluziile, ca așa să te umpli de nădejde. Deci, conținutul nădejzii este năzuința plină de încredere spre posesiunea lui Dumnezeu, garantată de iubirea și făgăduința lui Dumnezeu.

Revelația se adresează în primul rând nădejzii în împlinirea făgăduințelor dumnezeiești. În drumul spre această împlinire, nădejdea trebuie să fie plină de curaj. Pentru Teilhard de Chardin răul în toate formele sale înspăimântătoare: injustiție, inegalitate, suferință și moarte încetează teoretic să mai fie înspăimântător dacă vedem evoluția istoriei în lumina triumfului final al fidelității lui Dumnezeu către libertatea Lui de a iubi. Dar toate acestea rămân practic înspăimântătoare dacă creștinii nu găsesc curajul să se opună răului într-o nădejde solidară.

Nădejdea conține un optimism constructiv. Trăind moralitatea Misterului Pascal creștinii învață o nădejde care e total diferită de optimismul superficial. Un optimism care ne spune: „Nu te necăji, totul va fi bine”, contrazice credința noastră în Misterul Pascal și nu asigură pregătirea pentru înfruntarea realității. În ziua când iluziile se vor prăbuși, atunci nu va rămâne decât amărăciunea. Pesimismul de azi vine din optimismul superficial de ieri. Acei care caută numai succesul și fericirea neagă nădejdea creștină; ei sunt traumatizați când au de-a face cu eșecurile. Speriat de suferință, pesimistul fuge de pe câmpul de bătaie.

Nădejdea creștină înseamnă viață, iar lipsa ei e lipsă de viață. Lipsindu-i curajul de a fi, creștinul și orice om renunță la plinătatea vieții. Fără nădejde în cele făgăduite de Dumnezeu, viața creștinului este lipsită de vlagă, de suport și de sens, fiindcă nădejdea este cea care dă impuls vieții creștine în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor, având ca țintă slava cerească. Suportarea greului vieții înseamnă suferință în unire cu Hristos, înseamnă dragoste care nădăjduiește. Nădejdea conține, deci, credință creatoare și libertate, care cresc cu fiecare da curajos la condițiile reale ale vieții.

Nădejdea creștină conține moralitatea fericirilor și îl face capabil pe cel ce crede să trăiască această moralitate și prin urmare să guste și să vadă mai mult cât de bun este Domnul. Nădejdea este o adevărată anticipare a veșniciei ce ne stă înaintea, „căci prin nădejde ne-am mântuit” (Rom. 8, 24). A fi mântuit în nădejde înseamnă că viața adevărată, în Hristos, a început deja cu toate că mai trebuie testată. Nădejdea, dacă e solidară ca a Sfântului Apostol Pavel, conține bucurie: „Mă bucur de suferințele mele pentru voi” (Colos. 1, 24). Cei care individual sau colectiv și-au omorât eul egoist, vor culege roadele duhului: dragoste, bucurie, pace (Gal. 5, 22). Pentru credincios viitorul a început deja; Hristos este viața lui aici, acum și veșnic. Viața creștinului este astfel imprimată de o nădejde bucuroasă.

Nădejdea are multe implicații în viața creștinului; în nădejdea creștină omul se întoarce spre adâncul său, fiind în același timp acasă. Acolo se poate încredința el lui Dumnezeu. Acesta este chiar miezul procesului rugăciunii. Aceasta este nădejdea în dragostea adoratoare pentru Dumnezeu și în dragostea activă pentru aproapele. Nădejdea, trăgându-și obârșia din credință, așa cum copacul odrăslește din rădăcina sa, reprezintă așteptarea cu încredere a împlinirii tuturor făgăduințelor lui Dumnezeu prin harul și jertfa Mântuitorului Hristos. Cel ce crede are conștiința că lucrurile bune sunt mai mult decât realitățile materiale, ele sunt semne ale prezenței și grijii iubitoare a lui Dumnezeu, și acestea ne îndeamnă să ne încredințăm Lui, ne îndeamnă să răspundem la promisiunea lui Dumnezeu prin nădejde fermă și activă.

Munca, expresie a libertății creatoare, mai ales când e făcută în serviciul omenirii, îți dă o încredere de sine sănătoasă, un element indispensabil în nădejde. Cel ce muncește pentru alții are speranță, dar dacă omul lucrează numai pentru el ori își dedică energiile sale muncii și își pune încrederea numai în ea, atunci încrederea sa se clatină la orice eșec. Însă cel ce are conștiința clară că fără Dumnezeu noi nu putem face nimic pentru mântuirea noastră, acela nutrește o nădejde activă și slujitoare.

Rugăciunea ne invită să nădăjduim și nădejdea ne dă îndemn la rugăciune. Chiar Domnul ne spune clar în rugăciunea Sa în ce trebuie să nădăjduim. În *Tatăl nostru* ne învață rugăciunea unei noi familii. Acolo nădejdea cere mai întâi curajul de a trăi autentic ca niște copii ai lui Dumnezeu și Tată încât să putem spune cu adevărat Tatăl nostru. Dacă îngenunchem în fața lui Dumnezeu în rugăciune, noi înțelegem că nu este posibil să te rogi cu adevărat dacă în același timp tânjim numai după pâinea noastră, sau dacă uităm că oamenii vor mai mult decât pâine. Rugăciunea extinde nădejdea noastră către toți oamenii, astfel ca să învățăm să împărțim

pâinea dată de Tatăl și să ne organizăm toate talentele pentru ca nu numai să-i hrănim pe cei flămânzi, dar să-i facem să participe la muncă și la rezultatele sale.

Nădejdea pentru slava lui Hristos, Domnul înviat, implică un irevocabil da către urmașul lui Hristos pe calea Crucii, către o trăire afară de păcat, devenind astfel pe deplin liber să spună **da** împărăției sale. Noi prăznuim sărbătoarea nădejzii și prăznuim nădejdea ca o sărbătoare pentru că este un dar de la Dumnezeu, e o vedere cu inima, deci e o convingere intimă, tainică, o stare de transparență a ființei noastre față de cele de dincolo de lumea aceasta. Creștinul cunoaște sursa nădejzii sale: un Dumnezeu îngăduitor și darnic, Care, din iubire, prin jertfa Fiului Său, a împăcat cerul cu pământul și întru Acesta avem făgăduința vieții veșnice (In. 2, 25; 14, 1-5).

Revelația cere credincioșilor să se pregătească pentru primirea făgăduințelor divine și să se facă prin eforturi apți pentru sălășluirea lui Dumnezeu în ei. Cei ce trăiesc în nădejdea moștenirii împărăției, a promisiunilor, trebuie să urmeze calea zbuciumului și a luptei neîntrerupte, calea dăruirii și a jertfelniciei, individuale și colective. Deși dar al lui Dumnezeu către lume, totuși Împărăția lui Dumnezeu, obiectiv consistent și ultim al nădejzii, nu poate fi cucerită decât prin efort personal. Credinciosii trebuie să-și pregătească haina de nuntă de acum, în nădejdea de a gusta din ospățul Stăpânului. Ei trebuie să-și pregătească candela cu „credința lucrătoare prin iubire” (Gal. 5, 6), asemenea fecioarelor înțelepte, așteptând venirea Mirelui cu o nădejde plină de dinamism creator.

Deci, nădejdea creștină, în conținutul ei, implică părtășie cu Fiul lui Dumnezeu și cu toți semenii la opera înnoitoare pe care a inaugurat-o și a cărei țintă finală este lumea eliberată de păcat, vrednică de cinstea de a fi Împărăție dumnezeiască. Cel ce nădăjduiește găsește totul în Iisus Hristos, că pe El Dumnezeu L-a dat pentru noi toți ca să ne și dăruiască toate împreună cu El (Rom. 8, 32); în El avem arvuna vieții veșnice (Rom. 5, 5), de aceea El este nădejdea lumii. Domnul ne promite. Promisiunile Lui îndeamnă omul la supunere și la mulțumire, atunci când alergarea (I Cor. 9, 24-27) după viața veșnică înseamnă slujire în fapte bune, răspundere față de semenii, împlinirea voinței lui Dumnezeu, adică făcând tot ce-i cu putință din punct de vedere uman, făcând totul din recunoștință și pentru mărirea lui Dumnezeu.

Cursul Nr. 3

VIRTUEA TEOLOGICĂ A IUBIRII

I. Dumnezeu este iubire

Când Sântul Apostol Pavel enumără acele însușiri pe care le numește roadele Duhului Sfânt, el pune iubirea pe primul loc – foarte probabil pentru a scoate în evidență importanța ei. Iubirea este plinătatea harului din care odrăslesc toate celelalte. Iubirea, așa cum arată Apostolul, leagă toate celelalte virtuți într-o desăvârșită unitate (cf. Colos. 3, 14).

Persoana este purtătoare de valori și tinde spre valori. Iubirea este această tendință a persoanei purtătoare de valori spre o altă persoană purtătoare de valori. Binele din mine vrea să se unească cu binele din celălalt. Iubirea este tendința spre comuniune, bazată pe valoarea ce există în fiecare persoană, creată după chipul lui Dumnezeu și chemată la asemănarea cu El.

Devoțiunea sau evlavia față de Dumnezeu este o motivație plăcută Tatălui ceresc pentru dezvoltarea și exercitarea caracterului creștin. Însă evlavia față de Dumnezeu își găsește expresia ei exterioară în iubirea unuia pentru celălalt, adică este validată prin iubirea noastră pentru ceilalți oameni, căci Sântul Apostol Ioan spune: „Pentru că cel ce nu iubește pe fratele său, pe care l-a văzut, pe Dumnezeu pe care nu L-a văzut nu poate să-L iubească. Și această poruncă avem de la El: cine iubește pe Dumnezeu să iubească și pe fratele său” (I In. 4, 20-21).

Iubirea este unitatea între două persoane, datorită căreia acestea ajung la realizarea de sine, îmbogățindu-se spiritual una pe alta. Ea are ca urmare o largire a eului propriu, o

descătușare a tuturor forțelor bune din el și o îmbogățire de sine prin celălalt. Cu cât te dăruiești mai mult, cu atât te îmbogățești mai mult.

Sfântul Ioan evanghelistul face două afirmații privind natura esențială a lui Dumnezeu: „Dumnezeu este lumină” și „Dumnezeu este iubire”. Iubirea nu este definită aici ca o acțiune, nici ca o trăsătură de caracter, ci ca o parte esențială a naturii lui Dumnezeu. Dumnezeu era iubire cu mult înainte ca El să fi făcut creaturile care să fie obiecte ale dragostei Sale. El era iubire chiar din eternitate.

Dumnezeu este infinit preamărit în toate atributele Sale, dar Sfânta Scriptură pare să dea întâietate sfințeniei Sale și bunătății sau iubirii. În cartea Ieșirii, la capitolul 33 este o relație instructivă între bunătatea lui Dumnezeu și slava lui Dumnezeu. Răspunzând dorinței lui Moise, de a-i arăta slava Sa, Dumnezeu îi spune: „Eu voi trece pe dinaintea ta toată slava Mea și voi rosti numele lui Iahve înaintea ta” (v. 18-19). Această slavă este bunătațe, căci la Ieșire, capitolul 34 citim: „Și Domnul trecând pe dinaintea lui a zis: Iahve, Iahve, Dumnezeu, iubitor de oameni, milostiv, îndelung răbdător, plin de îndurare și dreptate, Care păzește adevărul și arată milă la mii de neamuri, Care iartă vina și răzvrătirea și păcatul” (v. 6-7).

Fiii lui Israel recunoșteau bunătața lui Dumnezeu ca expresie a slavei Sale. Cu prilejul sfințirii templului, slava lui Dumnezeu a umplut templul în așa măsură încât preoții nu puteau să intre. Și când israeliții au văzut cum s-a pogorât focul din cer și cum slava Domnului a umplut templul, au căzut cu fața la pământ pe caldarâm, s-au închinat și au slăvit pe Domnul: „că este bun, că în veac este mila Lui” (II Paralip. 7, 1-3).

De aici se vede clar că bunătața lui Dumnezeu este expresia proeminentă a slavei Sale. Dacă dorim să devenim asemenea Lui Dumnezeu și să-L preamărim pe El în viețile noastre, noi trebuie să cultivăm și să manifestăm iubirea în inimile noastre. Dacă iubirea pentru Dumnezeu și om trebuie să aibă prioritate în viața creștinului, atunci este important să știm cum se exprimă ea. Capitolul 13 din Epistola I către Corinteni este cea mai familiară descriere a iubirii. Iar în Epistola I sobornicească a Sfântului Ioan găsim două pasaje care rezumă esența iubirii în două trăsături generale (cap. 3, 16-18 și cap. 4, 7-11).

Creștinul, prin intrarea lui în comuniune cu Dumnezeu, prin dăruirea întregii sale ființe lui Dumnezeu, prin unirea sa cu Dumnezeu, se îmbogățește, crește duhovnicește, se desăvârșește, devine un om îndumnezeit. Așa cum cristalul pur, prin răsfrângerea luminii solare în el devine un nou soare, tot așa și omul, prin răsfrângerea luminii divine în el devine un dumnezeu după har și mărturisește fericit că este om prin natură și dumnezeu prin har.

Iubirea este virtutea teologică prin care se realizează cea mai deplină unire cu Dumnezeu și prin Dumnezeu cu întreaga creatură. Prin ea creștinul petrece cu Dumnezeu și Dumnezeu în el și se simte înfrățit cu cosmosul întreg. Obiectul prim al iubirii creștine este Dumnezeu, iar obiectul secundar este creatura. Motivul iubirii este desăvârșirea divină iar ținta ei este unirea cât mai desăvârșită cu Dumnezeu și în Dumnezeu cu creatura transfigurată. Ea este cerul pe pământ și coboară pe Dumnezeu în inima omului și urcă pe om la cer.

II. Dragostea care se dăruiește spre a ajuta

În primul pasaj din prima sa Epistolă, capitolul 3, 16-18, Sfântul Ioan arată că Hristos și-a dat viața Sa pentru noi; e vorba despre dragostea care se dăruiește indiferent ce preț mare trebuie să plătească. Dumnezeu ne-a iubit așa de mult încât n-a ezitat să plătească prețul spre a întâmpina nevoia noastră. Mai departe Sfântul Ioan spune că: „și noi datori suntem să ne punem sufletul pentru frați”. Noi trebuie să punem iubirea noastră în practică, întâmpinând nevoia fratelui, oricât ne-ar costa aceasta.

Iubirea este superioară oricărei lucrări duhovnicești, mai presus de orice jertfă și minune. Căci a trăi în feciorie, a posti, a te culca pe rogojini sau pe scândură tare, aceste nevoințe nu folosesc decât celui ce le practică, pe când iubirea se extinde la toți și bucură toate mădularele lui Hristos. Cu adevărat creștin este cel ce slujește binelui. Stă în firea credincioșilor

buni să fie izvor de iubire pentru frații lor, precum parfumului îi stă în fire să răspândească mireasma lui. „Este mai ușor pentru soare să nu aibă căldură și lumină, decât ca un creștin să fie lipsit de iubire” (Sfântul Ioan Gură de Aur).

În lumea actuală sunt multe lipsuri și creștinii au datoria să fie solidari cu cei săraci și suferinzi; căci cine are bogăția lumii acesteia -spune Sfântul Ioan evanghelistul- și se uită la fratele său care este în nevoie și își închide inima față de el, în acela nu poate să rămână dragostea lui Dumnezeu. Cel ce așteaptă să fie miluit de Dumnezeu, să se îmbrace în haina de aur a facerii de bine, îndurându-se de săraci, de văduve, de bătrânii neputincioși. Sfântul Pavel ne informează că creștinii din Macedonia au dovedit o autentică iubire, „că în multa lor încercare de necaz, prisosul bucuriei lor și sărăcia lor cea adâncă au sporit în bogăția dărnicii lor, căci mărturisesc că de voia lor au dat, după putere și peste putere” (II Cor. 8, 2-3). Ei au contribuit spre a întâmpina nevoile materiale ale fraților creștini din Ierusalim, pe care nu-i văzuseră niciodată.

Dar frații noștri nu au numai lipsuri materiale. Adesea ei au nevoie de o ureche ascultătoare, de un cuvânt de încurajare sau de o mână de ajutor. Însă spre a-i întâmpina se cere din partea noastră să ne oferim pe noi înșine, timpul nostru, atenția noastră și adesea inima noastră. Aceasta poate fi mult mai dificil decât a da bani. Creștinul este îndatorat, – după cum zice Sfântul Grigorie Dialogul – să compătimizească pe cei necăjiți. „Măcar inima să-l doară și tot va avea plată, căci nu dă mai puțin cel pe care îl doare inima, decât cel ce împarte bunurile sale. Unul dă bani, celălalt sufletul său”. Sfântul Pavel spunea despre Timotei: „Eu n-am pe nimeni ca el care să vă poarte grija cu tot dinadinsul”, și, după ce-i face lui Timotei acest compliment, Pavel adaugă această acuzație izbitoare despre alții: „Fiindcă toți caută ale lor, nu ale lui Iisus Hristos” (Filip. 2, 20-21).

Spre a întâmpina nevoile nemateriale ale altora, trebuie să dăm ceva din noi înșine, din preocupările și interesele noastre proprii, trebuie să ne uităm pe noi spre a ne îngriji de semenii și a-i ajuta. Biruința faptei bune în veșnicie este continuitatea și răsunetul ei, început în viața de acum și de aici. Că suntem „călători pe pământ” (Evr. 11, 13) este adevărat. Nu ducem nimic material; în schimb, ducem ceea ce lăsăm bun: un nume bun, o operă măreață, o faptă împlinită pentru mai binele vieții de aici. Un ajutor cât de mic arătat unui nevoiaș, oricare ar fi el, nu va rămâne în nici un caz neprețuit. „Arată-mi în cele mici în ce fel ești, căci aici chiar așa tu nu ești străin de har – spunea Sfântul Ioan Gură de Aur – Arată-mi precum a arătat văduva din Evanghelie, care deși nu avea decât doi dinari, totuși i-a aruncat în vistierie”. Suntem așadar „călători”, dar în această călătorie, prin faptele noastre, decidem destinul nostru veșnic!

III. Dragostea care se jertfește pentru a ierta

Al doilea pasaj în care Sfântul evanghelist Ioan ne vorbește despre sensul dragostei este dat în Epistola I, capitolul 4, 7-11. După ce declară că „Dumnezeu este iubire”, Apostolul zice că Dumnezeu Și-a arătat dragostea Sa pentru noi prin faptul că L-a trimis pe Fiul Său în lume. „În aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi și a trimis pe Fiul Său jertfă de ispășire pentru păcatele noastre” și „dacă Dumnezeu astfel ne-a iubit pe noi, și noi datori suntem să ne iubim unul pe altul”. Din acest text rezultă limpede că Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, Care a luat asupra Lui păcatele noastre, purtând în trupul Său mânia lui Dumnezeu, astfel îndepărtând acea mânie de la noi. Dreptatea lui Dumnezeu cerea ca păcatul să fie pedepsit și iertarea era imposibilă atâta timp cât dreptatea nu era satisfăcută. Astfel, Dumnezeu L-a dat pe Fiul Său ca El să ne poată ierta. Aceasta L-a costat mult: patimi, răstignire și moarte, pentru ca așa să fim eliberați de patimile noastre înrobitoare și de moartea ca pedeapsă pentru păcat.

Auzind aceasta, noi creștinii ne putem da seama că cea mai mare lucrare și cea mai bună dovadă a unui creștin adevărat este să uităm răul pe care ni-l fac semenii noștri, să trecem cu vederea pe cel ce ne-a păgubit în cinste, în avere sau în alt lucru trecător și să avem o dragoste

caldă pentru tot omul, chiar și pentru vrășmașul cel mai înverșunat. Iertarea este fiica bună a dumnezeieștii virtuți, a iubirii care este „îndelung iertătoare, plină de bunătate, care nu se mânie, nu gândește răul, nu se bucură de nedreptate, ci acoperă totul, suferă totul” (I Cor. 13, 4). Iubirea, cum zice Fericitul Augustin, are două fețe: „să dai bunurile ce le-ai dobândit și să rabzi răul ce ți s-a pricinuit”.

Dacă Dumnezeu ne-a iubit și ne iubește atât de mult și creștinii au datoria să se iubească unii pe alții, să se ierte reciproc și să-și ceară scuze pentru răul făcut semenilor. Atât de adesea noi dorim ultima porție de remușcare sau căință de la semenul care ne-a greșit, chiar înainte ca noi să-l socotim iertat. Dar Dumnezeu n-a făcut așa. Când noi eram încă păcătoși, încă dușmanii Săi, L-a trimis pe Fiul Său să moară pentru noi, astfel încât să ne poată ierta. Creștinul adevărat trebuie să imite acest fel de iubire care se jertfește pentru a ierta.

Iertarea greșiților noștri e posibilă. Ea cuprinde și iertarea dușmanilor. Avem cel mai puternic exemplu pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care, în timpul răstignirii pe cruce, a spus: „Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac” (Lc. 23, 24). Apoi, primul mucenic creștin, Sfântul Arhidiacon Ștefan, când dușmanii îl ucideau cu pietre, a spus: „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta” (Fapte. 7, 60). Avva Agaton din Pateric a zis: „Mâniosul, măcar de va scula vreun mort, nu este primit la Dumnezeu”. Tot el a spus: „Niciodată nu m-am culcat să dorm având ceva asupra cuiva, nici am lăsat pe cineva să se culce, să doarmă având ceva asupra mea”.

Pentru a ierta pe semenul nostru trebuie să fim satisfăcuți cu dreptatea lui Dumnezeu și să trecem cu vederea satisfacția noastră proprie. Iubirea iertătoare presupune sacrificiu, ea nu pretinde dreptate și chiar nici o purtare schimbată de la aproapele. O astfel de iubire ne ajută să fim răbdători și să trăim în pace unul cu altul, ne ajută să-l tratăm delicat pe semenul nostru, chiar atunci când acesta ne-a greșit. Numai așa ne învrednicim să rostim cuvintele: „Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri” (Mt. 6, 12).

Noi, oamenii, suntem făcuți să trăim în societate. Precum albinele se adună în roiuri și-și duc viața în cea mai strânsă conlucrare, așa și noi suntem zidiți ca să alcătuim o singură familie, compusă din frați, indiferent de culoarea feței, de vârstă, de rasă, avere sau religie. De aceea, avem nevoie unii de alții. Însă un cuvânt supărător, o nedreptate, o ocară sau pagubă poate duce la mânie și la dezbinare, la certuri, la dușmănie chiar între frații de sânge. Religia creștină ne îndeamnă să fim buni și să trăim în dragoste frățească și să iertăm celor ce ne-au greșit, căci de această atitudine a noastră față de semeni atârnă îndurarea lui Dumnezeu față de noi (cf. Mt. 6, 14-15).

Cursul Nr. 4

CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU

I. Importanța cunoașterii lui Dumnezeu

Om, coroana creației, trebuie să cunoască. De aceea este impulsionat să zboare pe lună, să descopere, să investigheze, să conducă cercetarea științifică. Sunt atâtea lucruri de cunoscut în univers. În ultimul timp a fost o adevărată explozie de cunoaștere. Minunea este că omul cunoaște nu numai ce este în univers, ci el ajunge să cunoască și pe Cel ce stă dincolo de univers, pe Dumnezeu. Însuși chipul și asemănarea lui Dumnezeu care s-a imprimat în om prin suflet, prin suflarea de viață (Fac. 1, 26), ne îndreptățește pe noi, urmașii lui Adam, să nu ne depărtăm de cunoașterea lui Dumnezeu. Și dacă credința este împlinirea celor nădăjduite și adevărarea celor nevăzute (Evr. 11, 1), ușor înțelegem că existența de sine a lui Dumnezeu (Ieș. 3, 1) este cognoscibilă prin credință și prin experiență. Credința s-a împlinit prin Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, de aceeași ființă cu Tatăl și cu Sfântul Duh, iar experiența fiecăruia este susținută de har și realizată prin mijloacele de sfințire, prin Tainele Bisericii. De aceea, credinciosul adevărat nu este preocupat de demonstrații și concluzii ale cunoașterii, de eseuri și

formulări, ci de urmarea lui Hristos, de a deveni prin har prieten al Mântuitorului Hristos și frate cu toți sfinții și mărturisitorii Evangheliei mântuirii.

Sfântul Aposotol și Evanghelist Ioan reproduce în Evanghelia sa cuvintele Mântuitorului: „Aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis” (In. 17, 3). Binecuvântarea supremă a sufletului uman este că el poate cunoaște pe Dumnezeu. Tragedia supremă este că adesea nu vrea să-L cunoască pe Dumnezeu, fiind sustras de bucuriile acestei lumi. Cunoașterea lui Dumnezeu nu este o cunoaștere oarecare, ci este o chestiune de viață sau de moarte, de cer sau de iad. Catehismul ne spune că ne-am născut să cunoaștem, să iubim și să servim pe Dumnezeu pe pământ, să ne bucurăm de El în veșnicie. Singurul scop adevărat al vieții este să-L cunoaștem pe Dumnezeu. Sfântul Antonie cel Mare spunea odată: „Cea mai dureroasă pierdere și cel mai mare dezastru pentru om este să nu-L cunoască pe Dumnezeu”.

Nu este neapărat neobișnuit să găsești oameni bine educați, foarte dibaci în știință și în alte ramuri ale cunoașterii și condamnând sever religia creștină pe care ei niciodată nu s-au ostenit să o examineze. Ei pun alături de educația lor puține fărâmituri de catehism pe care le-au cules în copilăria lor, și dacă două nu se potrivesc împreună, ei se descotorosesc de religie și se dau drept atești. Când cineva judecă ce nu cunoaște, se amăgește și face nedreptate adevărului. Un mare apologet al creștinătății din veacul al IV-lea spunea împotriva filosofilor păgâni: „Nu ne condamnați până ce nu ne cunoașteți”. Faimosul scriitor rus Lev Tolstoi zicea: „Dacă tu nu mai crezi în Dumnezeu în care ai crezut înainte, aceasta vine din faptul că a fost ceva greșit cu credința ta. Tu trebuie să te străduiești a înțelege mai bine ceea ce numești Dumnezeu. Când un sălbatic încetează să creadă în dumnezeul său din lemn, aceasta nu înseamnă că nu există Dumnezeu, ci numai că adevăratul Dumnezeu nu este din lemn”. Nu este suficient să ajungi să cunoști ceva idei despre Dumnezeu, ci să ajungi să-L cunoști pe El personal. A cunoaște despre Dumnezeu sau Hristos nu mântuie, nu dă viață veșnică. A-L cunoaște pe Hristos dă pace, bucurie și mântuire în viața cea fără de moarte.

Esența creștinătății este o întâlnire directă între două persoane: EU și DUMNEZEU. Când omul are această întâlnire personală cu Creatorul, când formează o alianță cu Dumnezeu, frontiera între el și Dumnezeu dispare. Când el a ajuns acolo, înțelege ceea ce Iisus înțelegea prin cuvintele: „Eu și Tatăl Meu una suntem” (In. 10, 30). Omul este chemat să stabilească o relație intimă și personală (eu-tu) cu Dumnezeu. Dintre toate creaturile de pe pământ, omul a fost creat cu capacitatea și abilitatea să-L cunoască pe Dumnezeu. Sfântul Atanasie cel Mare scria: „La ce folosește existența pentru creatură, dacă ea nu-L cunoaște pe Făcătorul său? Cum pot oamenii să fie ființe raționale dacă ei nu cunosc pe Cuvântul și Rațiunea Tatălui prin Care și-au primit existența? Ei nu vor fi mai buni decât fiarele dacă nu au cunoaștere decât despre lucrurile pământești și de ce i-ar fi făcut Dumnezeu, dacă ei n-ar intenționa să-L cunoască pe El ?”

Se pune întrebarea de ce sunt atâția necredincioși și de ce oamenii resping adevărurile revelate de Sfintele Scripturi și propovăduite de Sfânta Biserică? Motivele sunt de multe feluri. Există oameni, îndeosebi astăzi, care nu vor accepta nimic dacă ei nu pot fie să perceapă cu simțurile lor fie să înțeleagă cu mintea lor. Pentru ca să înțeleagă ei doresc să-și pună degetele în toate, ca Toma în rănilor Domnului. Aceasta e greșit! Nici un om nu poate să-și facă propria sa inteligență măsură a adevărului. Cel ce este exaltat de mândrie, cel ce are o minte absurd hrănită cu aroganță, este asemenea nebunului care a vrut să mute imensitatea oceanului într-o scoică. Sunt în lume oameni care au impresia că știu toate despre viață, dar sunt goi în interior. Pot cunoaște multe despre psihologie, biologie sau economie, dar ei nu au certitudine spirituală sau cerească. Ei spun și fac ceea ce societatea așteaptă ca ei să zică și să facă. Afară dau impresia de confidență și direcție, dar înăuntru sunt plini de nesiguranță îngrozitoare. Ei nu pot spune niciodată cu siguranță absolută unde vor merge când viața lor de pe pământ se va termina.

Este minunat a crede în rostul tainic al acestei lumi, a recunoaște sacralitatea ei. Pentru cel care crede, orice faptură și orice lucru întâlnite sunt un mesaj ce trebuie ascultat și descifrat. Prin ele, cel credincios poate străvedea intenția Celui care le-a creat și poate comunica astfel cu Ziditorul acestei lumi. Prin urmare, credința este adesea un instrument indispensabil al comuniunii cu lumea, un instrument al euharistiei universale prin care ne împărtășim clipă de clipă de toate fapăturile și lucrurile Sale sfinte și prin care putem să ne ridicăm către Dumnezeu.

II. Instrumentele necesare pentru descoperirea lui Dumnezeu

Întrucât Fiul lui Dumnezeu S-a întrupat și a venit în maximă apropiere de noi, El ni L-a făcut cunoscut pe Dumnezeu, nu ca o divinitate distantă, izolată și neapropiată, ci ca un Părinte și Prieten Care ne iubește și ne poartă de grijă personal și intim. Se pune însă întrebarea: cum să ajungem să-L cunoaștem pe Dumnezeu? După cum este nevoie de diferite instrumente să cauți adevărul în diverse științe, ca de exemplu un microscop în biologie, un telescop în astronomie, etc., tot așa noi avem trebuință de instrumente cu totul diferite pentru a ajunge la cunoașterea lui Dumnezeu, care este Duh și Adevăr. Avem nevoie de instrumente spirituale să înțelegem lucrurile spirituale.

Puritatea inimii este primul instrument: „Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Mt. 5, 8). Nu poți cunoaște pe Dumnezeu fără o curățire interioară care se naște din pocăința zilnică, după cum zice Sfântul Ioan Scărarul: „Curăția face pe ucenicul ei un teolog care percepe dogmele Treimii de la sine însuși”. Credința implică bizuire pe înțelepciunea veșnică, renunțare de sine, confidență totală în Hristos, Adevărul. Credința implică umilința minții, frumusețea de prunc neprihănit, după cuvântul Sfântului Ioan de la Kronstadt († 1903): „Florile sunt numai simbolul frumuseții. Sufletul copilăresc e frumusețe dumnezeiască vie”. După cum un băț uscat este mai bun pentru ardere decât unul umed, tot așa o inimă smerită este mai bine dispusă pentru credință decât un „știu totul”. Hristos a zis că trebuie să devenim prunci în domeniul credinței. Întocmai precum copilașii neexperimentați se încred în părinții lor, tot așa trebuie să ne încredem noi în Dumnezeu și în tot ce El ne-a descoperit.

Alături de curăția inimii noi nu putem cunoaște pe Dumnezeu fără **Duhul Sfânt**. „Nimeni nu poate să zică: Domn este Iisus, decât în Duhul Sfânt” (I Cor. 12, 3). Pe Dumnezeu Îl cunoaștem prin Cuvântul în Duhul Sfânt, căci Duhul Sfânt este Dumnezeu Care ne învață despre Dumnezeu. Cei ce au pe Duhul Sfânt au, după mărturisirea de obște, pe Dumnezeu Însuși, rămânând pururea în ei, așa cum a spus Hristos către Apostoli: „Iar dacă Mă iubiți pe Mine, veți păzi poruncile Mele și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă, ca să rămână cu voi în veac” (In. 14, 15-16). Starețul Siluan, care a murit în Muntele Athos în 1938, scria despre cunoașterea lui Dumnezeu în Duhul Sfânt: „Putem studia cât vrem, dar nu vom ajunge să-L cunoaștem pe Dumnezeu dacă nu trăim potrivit poruncilor Sale, că Domnul nu e făcut cunoscut prin învățătură, ci prin Duhul Sfânt. Mulți filozofi și savanți au ajuns la credința în existența lui Dumnezeu, dar ei n-au ajuns să-L cunoască pe El. A crede în Dumnezeu e un lucru, a-L cunoaște pe Dumnezeu e altul. Atât în cer cât și pe pământ Domnul este cunoscut numai prin Duhul Sfânt, și nu prin învățătură obișnuită (n. n. prin știință)”.

Pe lângă curăția inimii și Duhul Sfânt, noi nu putem cunoaște pe Dumnezeu în afară de **Evanghelie**, căci Dumnezeu l-a creat pe om așa încât el să audă cuvintele Sale, să le primească, să crească în ele și prin ele să devină părtaș la viața veșnică. Sfântul spune: „Meditarea neîncetată a Scripturii este lumina sufletului. Căci aceasta întipărește în suflet amintiri folositoare pentru păzirea de patimi și pentru stăruirea în dorul de Dumnezeu, în curățenia rugăciunii. Dar și deshide în fața noastră calea păcii pe urmele sfinților”. Această cale a sfințeniei este iubirea de Dumnezeu care este identică cu adevărata cunoaștere a realităților divine. De aceea și Sfântul Serafim de Sarov îndeamnă: „Dacă nu găsim un părinte capabil de a ne conduce la viața contemplativă, trebuie să ne conducem după Sfânta Scriptură, căci Dumnezeu Însuși ne poruncește: Cercetați Scripturile că ... acelea mărturisesc despre Mine”

(In. 5, 39). În Sfânta Scriptură Dumnezeu Se descoperă deplin celui ce Îl caută cu dor și cu inimă neprihănită.

Pe lângă curația inimii, Duhul Sfânt și Evanghelie noi nu putem să-L cunoaștem pe Dumnezeu fără **iubire**. Sfântul Apostol Ioan a scris: „Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire, rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el” (I In. 4, 16). În extazul dragostei se întâlnește zâmbetul lui Dumnezeu și al omului. În starea de iubire omul este inundat de lumina cunoștinței, care de fapt, este viața cea adevărată. „Aceasta este viața veșnică: să te cunoască pe Tine, singurul și adevăratul Dumnezeu” (In. 17, 3). Vrând să evidențieze caracterul existențial al acestei cunoașteri experimentate în iubire, Sfântul Maxim Mărturisitorul o compară cu căldura focului, simțită real de trup, spre deosebire de cunoașterea prin credință, fără iubire, al cărei conținut nu e trăit, ci se află la distanță, pe care o compară cu focul imaginat sau din amintire: „Precum amintirea focului nu încălzește trupul, la fel credința fără iubire nu lucrează în suflet lumina cunoștinței”.

Un alt instrument pentru cunoașterea lui Dumnezeu este **rugăciunea**, adevărata teologie prin care-L cunoști pe Dumnezeu. În timpul rugăciunii prezența lui Dumnezeu ni se face mai evidentă. Prin rugăciune sufletul este mai sensibilizat pentru Dumnezeu. Prin rugăciune îl sesizezi pe Dumnezeu ca un «tu» prezent. Prin rugăciune credinciosul intră în dialog cu Creatorul său. Acest lucru îl mărturisea în cuvinte greu de uitat și un pelerin rus de la sfârșitul veacului al XIX-lea, într-o spovedanie cutremurătoare: „Atunci când mă rugam din adâncul inimii mele, tot ceea ce mă înconjură îmi apărea deodată sub un aspect fermecător: arborii, ierburile, păsările, pământul, aerul, lumina, toate păreau a-mi spune că există pentru om și că mărturisesc pentru dragostea pe care Dumnezeu o poartă omului; toate se rugau și-L slăveau pe Dumnezeu. Toate mă îndemneau să-L iubesc și să-L laud pe Dumnezeu și pretutindeni vedeam chipul Domnului nostru Iisus Hristos”. Aceasta este singura lume reală; ea nu se află dincolo de lumea noastră cea de toate zilele, într-o transcendență inaccesibilă, ci este ascunsă în inima universului cotidian.

În sfârșit, noi nu putem să-L cunoaștem pe Dumnezeu fără **ascultare**. Matei cel Sărac scrie că Evanghelia este duhovnicească și „trebuie să fie ascultată și trăită prin Duhul Sfânt, înainte ca ea să fie înțeleasă. Dacă cineva care trăiește afară de Evanghelie încearcă să o înțeleagă, el se va împiedeca și va cădea. Dar dacă cineva are ascultare totală față de Dumnezeu, acea persoană intră în taina Evangheliei fără a fi conștientă de ea”. Sfântul Ioan Gură de Aur ne dă un îndemn când zice: „De ce vă munciți să adânciți ceea ce nu are fund? De ce căutați să înțelegeți ceea ce nu se poate înțelege (omenește)? De ce voiți să pătrundeți ceea ce nu se poate pătrunde? Să nu pretindem a judeca cu mintea lucrurile dumnezeiești, nici a le supune legilor și necesităților naturii. Să credem lui Dumnezeu în toate lucrurile și să nu I ne împotrivim nicidecum, chiar dacă ceea ce se spune pare contrar cugetărilor și vederilor noastre”. Predarea noastră lui Dumnezeu este izvor de cunoaștere. Cine ascultă de Dumnezeu acela pătrunde în tainele cerești. Ascultarea se cere chiar și în caz de persecuție și tortură. „Fericit este cel ce s-a silit pe sine să fie defăimat și ocărat în fiecare zi pentru Domnul. Acesta va dănuți cu muceniciei și va sta de față cu îngerii, plin de îndrăzneală. Fericit este cel ce și-a omorât până la capăt voia sa și și-a predat grija de sine învățătorului său în Domnul. Căci va sta de-a dreapta Celui răstignit” (Sfântul Ioan Scărarul).

III. Cunoașterea - comuniune personală cu Hristos Mântuitorul

Omul care este în părtășie cu Tatăl și cu Fiul are siguranța mântuirii și are lumina vieții. Atunci și umblarea e o umblare în lumină. Cine nu are siguranța mântuirii umblă în întuneric. Bucuria este deplină, dacă credem că tot ce este al lui Dumnezeu este și al meu. Și credința este deplină dacă în toate împrejurările, în toate necazurile și ispitele contăm pe jertfa veșnic valabilă și desăvârșită a lui Iisus Hristos, prin care El ne-a așezat înaintea Tatălui ca sfinți și fără de vină și fără de cusur. E credința pe care o lucrează Dumnezeu. Și nădejdea deplină contează în

toate prin câte trecem, că El ne poate păzi fără greșală și ne așează în fața slavei Sale fără vină, cu bucurie (Id. v. 24). Această bucurie vine când îl simți pe Domnul în inima ta. Prin cunoașterea lui Hristos totul devine viu.

Dacă Liturghia pare perimată, Tainele goale, soluția este să ajungi să-L cunoști pe Hristos. El te va ajuta să vezi că El este în centrul fiecărei Liturghii și Taine, oferindu-ți-Se în iubire. După Părintele Alkiviadis Calivas „Dumnezeiasca Liturghie celebrează răbufnirea vieții veșnice în existența noastră pieritoare și abolirea morții noastre... Viața viitoare este infuzată în cea prezentă și unită cu ea, așa încât umanitatea noastră căzută să poată fi transformată în umanitatea preamărită a noului Adam... Fiecare Liturghie dumnezeiască este o continuare a misterului Cincizecimii. Este reînnoirea și confirmarea venirii Duhului Sfânt care este totdeauna prezent în Biserică”. Iar părintele Alexandru Schmemmann descrie Liturghia în termeni de bucurie: „Euharistia este intrarea Bisericii în bucuria Domnului ei... Liturghia este înainte de toate aducerea bucurioasă a acelor care trebuie să-L întâlnească pe Domnul înviat și să intre cu El în camera de nuntă”.

Dacă Sfânta Scriptură sună mai mult ca o veste rea decât ca o veste bună, soluția este să ajungi să-L cunoști pe Hristos. Atunci vei descoperi că Biblia este Hristosul ce-ți vorbește despre viața veșnică. Hristificarea intelectului și a inimii și unirea lor cu Hristos se realizează prin lectura biblică. Sfânta Scriptură nu este o simplă relatare istorică, ea este „leagănul în care Hristos este așezat” – expresie preferată a Sfântului Ignatie al Antiohiei. Scriptura, departe de a fi o lege ce trebuie urmată, un set de fapte ce trebuie credute sau o istorie ce trebuie să fie acceptată, este o relație ce trebuie să fie primită și experimentată (I Cor. 2, 12-16).

Dacă găsești că a veni la biserică în duminici și sărbători este o sarcină grea, soluția este să ajungi să-L cunoști pe Domnul personal. Această cunoaștere a lui Hristos nu poate fi înlocuită. Cunosându-L pe El totul se schimbă și devine viu. În Sfânta Biserică este locul nașterii noastre duhovnicești prin Taina Botezului, al luminării și al pregătirii noastre pentru viața cea veșnică. „Aici este adăpost și odihnă pentru noi toți, din ziua tinereții până la cea din urmă suflare omenească” (N. Krutički). Sfântul Gherman al Constantinopolului o numește „cerul pe pământ, unde locuiește și se preumblă Dumnezeu”. În ea ne întâlnim cu Domnul nostru Iisus Hristos. Prin ea ne împărtășim de darurile Duhului Sfânt, Duhul Adevărului, Vistierul bunătaților și Dătătorul de viață.

A-L cunoaște pe Dumnezeu în Hristos înseamnă a fi pus în libertate. „Veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi” (In. 8, 32). Hristos este adevărul care ne eliberează de mirajele păcatului. „Drept aceea, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea și te pregătește ca să primești arătarea Celui Care locuiește întru tine. Și astfel ți se va arăta ție Domnul, potrivit făgăduinței, în chip duhovnicesc, precum însuși știe: „Iar Domnul este Duhul; și acolo unde este Duhul Domnului, acolo este libertatea” (II Cor. 3, 17). Atunci vei înțelege ceea ce s-a spus că: „Împărăția cerurilor este înlăuntrul vostru” (Lc. 17, 21)” (Marcu Ascetul).

Cine are pe Duhul are în el iubirea treimică și posedă adevărata și deplina cunoaștere. A-L cunoaște pe Dumnezeu înseamnă a experimenta iubirea Lui în Hristos și a întoarce acea iubire în ascultare. Sfântul Isaac Sirul descrie minunat experiența cunoașterii lui Dumnezeu făcută de credinciosul ascultător: „De ai crezut odată în Domnul, care îți ajunge spre păzire ta, și dacă mergi pe urma Lui, să nu te mai îngrijești iarăși de ceva din acestea, ci spune sufletului tău: Îmi ajunge Cel Căruia I-am predat sufletul meu. Nu eu sunt aici. El știe. Și atunci vei vedea cât este de aproape în tot timpul, ca să izbăvească pe cei ce se tem de El; și cum îi înconjoară și-i privește cu purtarea Lui de grijă. Nu trebuie să te îndoiești de El socotind că nu este de față, pentru că Păzitorul tău, care este cu tine, nu privește cu ochii trupești. Dar de multe ori se descoperă și ochilor trupești ca să te încurajeze”.

A-L cunoaște pe Dumnezeu în Hristos înseamnă a experimenta „făptura cea nouă”. Întrebat fiind ce a știut despre Dumnezeu, un creștin zicea: „Nu mult, dar ceea ce cunosc a schimbat viața mea”. De aici și îndemnul lui Filotei Sinaitul: „Deci, să păzim cu toată străjuirea

inima noastră în tot ceasul, chiar și în clipa cea mai mică, dinspre gândurile care întunecă oglinda sufletului, în care obișnuiește să se întipărească și să se zugrăvească luminos Iisus Hristos, înțelepciunea și puterea lui Dumnezeu Tatăl. Și să căutăm neîncetat înlăuntrul inimii Împărăția Cerurilor, grăunțele de muștar, mărgăritarul și aluatul, și toate celelalte le vom afla în chip tainic, de ne vom curăți ochiul minții. De aceea Domnul nostru Iisus Hristos a zis: „Împărăția Cerurilor este înlăuntrul vostru, arătând dumnezeirea care se află înlăuntrul inimii”.

A-L cunoaște pe Dumnezeu în Hristos înseamnă a ne cunoaște pe noi înșine, scopul nostru în viață, esența ființei noastre. Inima sau „omul din lăuntru”, „omul” de bază, reflectă prin firea ei pe Dumnezeu. Dar păcatul, acoperind-o, a acoperit și pe Acela ce se oglindește în ea. Numai prin curăția inimii aceasta devine chipul în care se reflectă modelul. Prin această purificare a inimii, omul se vede, se cunoaște pe sine și în același timp vede și cunoaște în sine pe Dumnezeu, întocmai cum văd unii soarele în oglindă. A-L cunoaște pe Dumnezeu înseamnă a trăi cu adevărat viața lui Dumnezeu aici și acum. „Aceasta este viața veșnică, să te cunoască pe Tine, singurul adevăratul Dumnezeu și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis” (In. 17, 3). Nici o altă cunoaștere nu mântuiește și nici nu duce la viață. Dacă suntem după chipul lui Dumnezeu trebuie să devenim numai ai lui Dumnezeu, neavând nimic pământesc în noi, „să ne apropiem întregi de Dumnezeu și să devenim dumnezei, primind din Dumnezeu o existență de dumnezei”. Aceasta este treapta în care cunoașterea e deplină fiindcă și iubirea e desăvârșită.

A-L cunoaște pe Dumnezeu în Hristos înseamnă a putea să răspunzi la viață cu siguranța apostolului Pavel care zicea: „Știu cui am crezut”. El a putut face această afirmație deoarece și-a încredințat viața sa unui „Dumnezeu necunoscut”. Când păcatul l-a apăsătorit, el spunea: „Din această pricină și sufăr toate acestea, dar nu mă rușinez, că știu cui am crezut și sunt încredințat că puternic este să păzească ce mi-a încredințat, până la ziua cea mare” (II Tim. 1, 12). Când tulburarea îl apăsa, Apostolul spunea: „Știm că Dumnezeu toate le lucrează spre binele celor ce iubesc pe Dumnezeu, celor care sunt chemați după voia Lui” (Rom. 8, 28). Când moartea s-a apropiat, el zicea: „Căci știm că dacă acest cort, locuința noastră pământească, se va strica, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mână, veșnică, în ceruri” (II Cor. 5, 1).

Prin Hristos cunoaștem pe Dumnezeu în împrejurările concrete ale vieții, cunoașterea lui Dumnezeu dobândind astfel o neclintită bază istorică și biblică și „cu cât este ridicată mai sus verticala transcendenței, cu atât mai mult este înrădăcinată în orizontala imanenței”, ultimul pisc al cunoașterii totale fiind „experiența generatoare de unitate”, cum bine arăta și cugetătorul teolog rus Paul Evdokimov. Cunoașterea lui Dumnezeu în Ființă, în Lumina cea neapropiată, nu-i posibilă, dar creștinul se apropie de Tabor prin energiile necreate, care nu se confundă cu Ziditorul, așa cum raza, lumina și căldura sunt doar emanații ale soarelui, nu soarele în esența sa. Unirea cu Hristos este cunoașterea vieții veșnice (In. 17, 3), nu o „pătrundere” în Ființa divină. Cunoașterea și unirea cu Dumnezeu au loc, se înfăptuiesc numai prin aspectele cunoscute: hristocentric, pnevmatologic, eclezial și sacramental. Cunoașterea lui Dumnezeu înseamnă de fapt cunoașterea noastră (a chipului și asemănării lui Dumnezeu în noi), cunoașterea binelui și adevărului întregii umanități, ajungerea, cum spune Sfântul Apostol Pavel, la „statura bărbatului desăvârșit” (Efes. 4, 13).

Cursul Nr. 5

CORPUL OMENESC, TEMPLU AL LUI DUMNEZEU

Corpul omenesc însuflețit este o promisiune a lucrurilor mai mari ce vor veni. Ca organ firesc de manifestare a vieții sufletești în lumea prezentă, corpul împlinește o promisiune dată întregii evoluții. El atinge culmea în Întruparea Cuvântului veșnic al Tatălui: „Jertfă și prinos n-ai voit, dar mi-ai întocmit un trup. Atunci am zis: Iată vin! (după cum este scris pentru Mine) ca să fac voia Ta, Dumnezeule” (Evr. 10, 5-7). Acest trup este limbajul adevărului și al dragostei.

Chiar dacă omenirea păcătoasă îl răstignește, brațele întinse și inima deschisă vorbesc cu supremă elocvență de dragostea atotcuprinzătoare și mântuitoare (In. 3, 16).

Trupul lui Hristos, vărsând sângele legământului, ne spune adevărul despre creație și despre istorie. Și slava Tatălui strălucește asupra trupului lui Hristos care a slăvit pe Tatăl. Sfântul Chiril din Alexandria unind pe Tatăl și pe Fiul în actul învierii zice: „Căci fiind puterea lui Dumnezeu și Tatăl, Fiul Și-a făcut El Însuși viu trupul Său”. „Hristos s-a sculat prin slava Tatălui” (Rom. 6, 4). Învierea lui Hristos este promisiune ce trebuie împlinită în toți ale căror trupuri vorbesc adevărul dragostei. Sfântul Apostol Pavel spune: „Și dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți locuiește în voi, Cel ce a înviat pe Iisus Hristos din morți va învia și trupurile noastre muritoare prin Duhul Său, Care locuiește în voi” (Rom. 8, 11).

O mistică răspândită și derivată din gândirea greacă, din spiritualismul platonice, consideră trupul ca închisoarea unui suflet căzut care a existat anterior în puritate imaterială. Speranța este pentru nemurirea sufletului eliberat de corp. Dar această viziune a sufletului nemuritor ce scapă de moartea biologică lasă lumea fără speranță. Antropologia creștină ortodoxă acordă trupului o mare valoare și un rost bine determinat în iconomia mântuirii, în primul rând pentru că a fost creat de Dumnezeu nu numai prin cuvânt, ca celelalte ființe, ci El Însuși modelând trupul omului din țărână (cf. Fac. 2, 7), apoi trupul are valoare morală, fiind instrumentul de acțiune al sufletului asupra lumii actuale și materiale, materia cea mai aptă pentru concretizarea vieții spirituale.

După credința creștină trupul e într-un mod particular interior spiritului, participând prin aceasta la viața spiritului, depășind planul biologic și fizico-chimic. În trup, raționalitatea capătă o complexitate particulară, datorită bogăției spiritului din el. În realitatea trupului omenesc este ceva care transcende ceea ce s-ar putea numi materialitatea lui și mișcările ei pur automate, ceva ce nu se poate reduce la proprietățile lui materiale. „Trupul omului nu e numai materie, sau numai raționalitate plasticizată ca obiect; ci materie subiectivizată, participând la spirit ca subiect” (Dumitru Stăniloae). Origen, opunându-se stoicilor și aducându-le ca argument raționalitatea materiei, afirmă: „Noi nu zicem că trupul descompus revine la firea sa de la început, precum nici grăuntele descompus al grâului nu revine la grăuntele grâului. Ci zicem că, precum din grăuntele grâului se ridică un spic, așa e zidită în trup o rațiune oarecare, din care se ridică trupul într-o nesticăciune”.

Punctul central al speranței creștine, care are ca simbol realitatea întrupării lui Hristos în chip de om, dar mai ales trupul înviat al lui Hristos, este asupra trupului fiecărei persoane și asupra omenirii ca trup. Astfel, întreaga creație primește o parte de promisiune și speranță. Prin învățătura despre învierea morților, creștinismul răsăritean a vrut să pună în valoare ideea că moartea nu este o pierdere sau o aneantizare a persoanei și personalității omului, ci este o trecere spre o existență unică cu Dumnezeu spre veșnicie. Deci, menirea trupului omenesc este să participe la slava veșnică a lui Dumnezeu dimpreună cu sufletul, căci fără trup posibilitățile sufletului nu s-ar putea actualiza. De aceea noi nu avem voie să-l lăsăm pradă pornirilor inferioare în raport cu natura. În acest caz cădem noi înșine de la starea de subiect liber, la starea de natură, aserviți naturii. Destinația trupului este ca spiritul uman să lucreze prin el la transfigurarea sau spiritualizarea întregului cosmos, a întregii naturi. El trebuie înnobilit și transfigurat sau spiritualizat în simțirile lui, pentru ca prin el să transfigurăm lumea. Pilda și puterea aceasta ne-o dă Hristos.

Speranța învierii din morți este centrală pentru credința creștină. „Dacă se propovăduiește că Hristos a înviat din morți, cum zic unii că nu este înviere a morților?” (I Cor. 16, 12). Moartea, chiar dureroasă, este ușa speranței nu numai pentru viața spiritului, dar și pentru viața spiritului întrupat. În concepția creștină trupul este destinat învierii și slavei; chează o oferă Învierea Mântuitorului Iisus Hristos. Trupul se va bucura de înviere devenind nemuritor, bineînțeles în chip spiritualizat. O dovadă și o rază din această nădejde o avem în cinstirea moaștelor. Moaștele ce nu se strică ale Sfinților sunt arvună a biruinței asupra morții, adică revelații ale Duhului în natura corpului omenesc.

Trupul e absorbit de sufletul spiritualizat iar acesta este covârșit de energiile divine necreate. Este vorba de o „făptură nouă” (II Cor. 5, 17), de un trup „duhovnicesc” înviat: „Sămânța pe care o semeni nu dă viață dacă nu va fi murit. Așa este și învierea morților: se seamănă întru necinste, înviază întru slavă; se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere; se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc. Iar când acest trup muritor se va îmbrăca în nemurire, atunci se va împlini cuvântul Scripturii: Moartea a fost înghițită de biruință” (I Cor. 15, 36, 43, 44, 54). Trupurile înduhovnicite, înviate, vor fi pnevmatizate, materia va fi copleșită de Duh, se vor asemăna cu trupul Domnului după înviere. Trupurile noastre înviate nu vor fi limitate de forme trupești, ci vor fi asemenea cu trupurile îngerilor.

Credința și nădejdea în înviere ne permite scăparea din această lume supusă devenirii și morții. Promisiunea lui Hristos de a transfigura corpul ce aparține stării noastre umile și de a-i da o formă strălucitoare ca aceea a trupului slavei Sale (Filip. 3, 21) este o lege eliberatoare a speranței. Planul lui Dumnezeu este că în acest corp și viața trebuie să se arate, viața pe care o trăiește Iisus Hristos (cf. II Cor. 4, 10), și nu numai în ziua învierii, dar și în timpul pelerinajului pământesc. Deoarece Biserica primește ca arvună prezența Duhului Sfânt, Împărăția este printre noi, sfârșitul – eshaton – este deja accesibil.

Fiindcă toată dorința universului și-a atins culmea în învierea corpului lui Hristos, tot așa viața noastră în trup, așteptând învierea, este o încredințare de a iradia această speranță în relațiile trupești, pentru ca toată lumea să aibă parte de ea. Slava ce va străluci pe trupul nostru depinde de felul cum ne îndeplinim responsabilitatea pe pământ. „Pentru că și făptura însăși se va izbăvi din robia stricăciunii, ca să se bucure de libertatea mării fiilor lui Dumnezeu. Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri până acum. Și nu numai atât, ci și noi, care avem pârga Duhului, și noi înșine suspinăm în noi, așteptând înfierea, răscumpărarea trupului nostru” (Rom. 8, 21-23).

Referindu-se la perspectiva învierii, transfigurării întregului cosmos, Sfântul Simeon Noul Teolog spunea că trupurile „rămân în mormânt, supuse stricăciunii și nu vor deveni incoruptibile decât în ziua învierii generale, când, desigur, creația pământească va fi transfigurată și se va uni cu cea cerească”. Când privim cu nădejde către Domnul înviat, nu putem uita cum și-a manifestat dragostea Tatălui prin viața Sa pământească. Ca Vindecător dumnezeiesc El a fost prezent pentru orbi, ologi, paralitici. El ne-a învățat cu cuvântul și exemplul cum să facem din pământ o locuință plină de speranță. După cum Domnul a iradiat pace, bucurie, foame și sete pentru dreptate, tot așa trebuie să facă și discipolii Săi în viața trupească, mai ales că aceasta este singura stare în care cel credincios poate dobândi mântuirea.

Un creștin care știe că trupul său este semn al speranței, niciodată nu va fi tentat să denigreze viața trupească, ci va urma pe Maestrul divin: „Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca viața lui să și-o pună pentru prietenii Săi” (In. 15, 13). Mântuirea creștinului este condiționată de felul cum s-a comportat față de viața trupească a semenilor și anume dacă i-a hrănit, adăpat, îngrijit în caz de boală, etc., de care este făcut răspunzător la judecata de apoi (Mt. 25, 35-46). Ca la învierea cea de-a doua creștinul să fie părtaș unei vieți fericite, el trebuie să facă binele fraților săi în trup, cu trupul său, care este organ al activității morale. În spiritul unei etici evanghelice pe care Părinții Bisericii au pus-o în aplicare, drumul spre Hristos eshatologic trece prin iubirea semenilor. „Ai văzut pe fratele tău, ai văzut pe Dumnezeu” afirma Avva Dorotei. Creștinul trebuie să lucreze virtutea aici și acum, fiindcă timpul pe care îl parcurgem acum în viața corporală nu e altceva decât pregătirea (paraschevi) pentru nelucrarea (sabat) de dincolo de moarte.

Ca și creștini nu trebuie să separăm trupul de suflet. El este un corp spiritualizat, făcut după „asemănarea” lui Dumnezeu și dacă cooperăm cu Artistul divin, acest corp spiritualizat poate deveni o reală promisiune de bunătate și pasiune pentru adevărata dreptate. Atitudinile fundamentale ale persoanei eshatologice sunt: gratitudinea, lauda, încrederea, pacea și pasiunea purificată, vigilența și bucuria curată, și acestea sunt înscrise în fizionomia umană. Spiritualul este întrupat, iar trupul este spiritualizat. O înfățișare umană care iradiază bunătate și

cordialitate este o reflecție a harului lui Dumnezeu și ne ajută să înțelegem mila lui Dumnezeu. Prin Hristos și prin ucenicii Săi își arată Dumnezeu înfățișarea Sa iubitoare.

Omul depășește toate animalele, în primul rând, chiar prin structura lui biologică, care-l face capabil de a colabora cu sufletul. Considerând chiar numai abilitatea mâinilor omului și starea dreaptă a corpului, ne dăm seama că acestea determină realizarea unui progres atât de mare, încât între om și animal se sapă, chiar din punct de vedere trupesc, o prăpastie de netrecut. Mâna umană este mai mult decât un instrument pentru manevrarea lucrurilor. Mâna lui Hristos a vindecat, a mângâiat, a slujit și a acceptat cuiele pe Cruce. Tot așa mâna noastră poate sluji și mângâia, poate confirma o alianță și poate fi un semn de reconciliere. Mâinile, odihnindu-se una în alta, denotă confidență și încredere. Omul și lumea se văd în trupul lui, ca dovadă a participării trupului la subiectul uman și la lume. Chiar în mâinile omului muncitor și artist se vede destoinicia complexă a spiritului său și semnele lucrurilor făcute de el.

Cele mai prețioase daruri, date de Dumnezeu oamenilor, atitudinile de bunăvoință, blândete, dreptate, înțelepciune, etc., își au rădăcinile în inimă, dar strălucesc pe față, sunt revelate în ținuta umerilor și în toate membrele corpului. Fiecare ins își are individual amprenta sa strict personală. Cu fiecare trup, ca și cu fiecare suflet, cu fiecare om în integralitatea lui psihofizică, Dumnezeu a vrut să realizeze un gând deosebit al Său. De aici și datoria de a nu trata pe oameni ca pe niște simple exemplare identice ale aceleiași realități, ci fiecare om trebuie tratat ca o valoare unică în timp și spațiu. Chiar în taina persoanei umane trupul este prezent. Semenul ne întâmpină cu un anumit aer în care sunt prezente deopotrivă și sufletul și trupul. Că trupul realizează cu sufletul o unitate, explică și de ce trupul e destinat slavei și învierii împreună cu sufletul.

Referindu-se la superioritatea structurii biologice a trupului omenesc și la destinația lui supranaturală, Sfântul Grigorie de Nyssa subliniază că trupurile nu dispar cu totul, ci se desfac în elementele lor și cum Dumnezeu a putut face ex nihilo, la început, trupul omenesc, cu atât mai ușor îl va reînvia din elementele existente. Și fiecare suflet va recunoaște trupul său particular ca pe o haină și se va sălășlui iarăși în el repede, distingându-l fără greșală dintr-o mulțime așa de mare de trupuri din același neam.

În sfârșit, precum Mântuitorul a săvârșit lucrarea mântuirii noastre în trupul Său, punându-se în slujba lui Dumnezeu, tot așa trupul nostru este un vehicul al sfințeniei și un organ al vieții harice. Trupul lui Hristos cel înviat și ridicat la deplina transparentă duhovnicească și umplut de sfințenie în fața Tatălui, nu e nuimă un gaj dat nouă de Tatăl că și noi vom învia, ci este și izvor de viață dumnezeiască pentru noi în viața pământească, un izvor de putere, de pnevmatizare, pentru a ne menține și a spori și noi în curăție și în pnevmatizarea care duce la înviere. Dar această sfințenie, transparentă și îndumnezeire ni se comunică prin împărtășirea de Trupul Său, prin Sfintele Taine, spălându-ne cu apa Botezului, hrănindu-ne cu vinul și pâinea Euharistiei, etc., iar printr-un efort de sensibilizare duhovnicească putem asimila tot mai mult din ceea ce este în Hristos, adică din umanitatea Lui. „Iar noi toți cu fața descoperită, răsfrângând ca o oglindă mărirea Domnului, ne prefacem în aceeași asemănare din slavă în slavă, precum este de la Domnul, Care este Duhul” (II Cor. 3, 18).

Știm că slava sfinților și a dreptilor, de care se împărtășesc cu trupurile lor la înviere este revărsarea harului Duhului Sfânt (cf. II Cor. 3, 7-11), dar Duhul Sfânt ni se împărtășește încă de acum prin Sfintele Taine, căci Tainele sunt respirația continuă a Bisericii prin care ea inspiră și revărsă neîncetat pe Duhul Sfânt asupra mădularelor ei. Prin aceasta trupul nostru devine locașul Duhului Sfânt, iar membrele noastre se fac membre ale lui Hristos, potrivit cuvintelor: „Nu știți că voi sunteți templul lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi ?” (I Cor. 3, 16).

După cum trupul Domnului îngropat în pământ a produs rodul cel mare al mântuirii lumii, tot așa și trupul nostru, fiind îngropat prin Botez, a produs rod: dreptatea, sfințirea, învierea și miile de bunătăți, și ne va aduce la urmă și darul învierii din morți. Aceasta pentru că în Hristos Cel înviat este viața dumnezeiască, pentru că în El este și moartea omului luat în El

Însuși și amândouă acestea sunt active și în noi. Dar această comuniune virtuală devine actualizată prin sălășluirea lui Hristos prin Duhul Său în ființa noastră. Aceasta este în funcție de eforturile de întărire a legăturii noastre cu Hristos. Sunt demni de laudă cei ce mor în Hristos cu faptele trupului și care sunt răstigniți împreună cu El și sunt morți pentru lume.

Trupul lui Hristos cel răstignit și înviat ni se oferă în Sfânta Euharistie. Prin mâncare Trupului și a Sângelui lui Hristos pnevmatizate și îndumnezeite, am hrănit chiar sufletul nostru, întărind prin înduhovnicirea lui chiar rădăcinile raționale și sensibile ale trupului nostru, care-și are ultimele temelii împlântate în adâncimea sufletului și prin el în Dumnezeu. Deci, prin Euharistie, întărindu-se și pnevmatizându-se în suflet rădăcinile raționale ale trupului, sufletul va putea să învie trupul la sfârșitul lumii, la o viață nesupusă în veci descompunerii.

Și Leonțiu de Bizanț arată că prin trupul înviat al lui Hristos iradiază puterea Celui ce a făcut acest trup nesticăcios, conducând pe toți cei ce se vor împărtăși de El la înviere și nesticăciune, ba conducând întreaga creațiune la incoruptibilitate, adică la maxima transfigurare și la o totală personalizare a cosmosului, în Hristos și în oameni. Căci „odată ce, prin înviere, trupul Său mort și L-a făcut duhovnicesc și ni-L oferă nouă spre mâncare, sădește și în noi prin El, puterea vivificării spre învierea după moarte; prin aceasta ne-a devenit cauză a unei astfel de firi duhovnicești în veacul viitor și a unei stări nemuritoare și incoruptibile a trupurilor noastre stricăcioase de acum. Căci pentru noi, pe care ne va învia în trupuri duhovnicești, va restabili întru nesticăciune și corpurile din jurul nostru, corespunzătoare celor ce locuiesc, umblă, viețuiesc și petrec întru ele, pentru că și creațiunea însăși se va elibera din robia stricăciunii, spre slava libertății fiilor lui Dumnezeu, Care S-a făcut om și frate și părinte al nostru și spune: Iată Eu și copiii pe care Mi i-a dat Dumnezeu”.

Iată deci, că trupul sfințit prin Botez și hrănit cu „Pâinea vieții” este consacrat lui Dumnezeu, aparține lui Hristos (I Cor. 6, 16-20). El este sâmbânța ce trebuie să moară pentru ca ființa umană să îmbrace o stare nouă, de transfigurare. În actul învierii, sufletul și trupul sunt reunite pentru eternitate într-o umanitate eshatologică pătrunsă de energia duhului nesticăcios, umanitate fără caracter carnal, sexual, căci „carnea și sângele nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu” (I Cor. 15, 30). Prin înviere ni se deschide posibilitatea eliberării din lanțurile și fatalitatea naturii care duce la moarte, posibilitatea unei tot mai adânci sensibilități și delicatetei.

Prin pana și versul poezilor români, liricul și epicul își ating culmile lor de frumusețe și de mister, elogiind învierea morților, eveniment strălucitor al parusiei care ne va plasa într-un plan demn de noi și de năzuințele noastre. De exemplu:

„Fiecărui om ce-mi iese-n cale
Nu am ceva mai uriaș să-i spun,
Decât să-i hohotesc în osanale,
Că și el de-nviere-i bun.

Și liberat să-l știu că nu se-ntoarce,
Că de moarte fost-a izbăvit,
C-a început în flăcări să se-mbrace
Pe nava cu catargul răstignit” (Ioan Alexandru, *Învierea*).

Mai mult ca orice, perspectiva învierii trupurilor la capătul istoriei ne îndreptățește să acordăm o mare valoare corpului omenesc, ca templu al lui Dumnezeu și semn al speranței. Odată cu aceasta, perspectiva învierii ne dă puterea să ducem în această existență efemeră adevărata luptă cerută de ea: lupta împotriva pasiunilor, lupta pentru sensibilizare, pentru comuniune, pentru asemănarea cu Iisus Hristos „Cel întâi născut din morți și Domnul împăraților pământului-începătura învierii celor adormiți” (Apoc. 1, 5; I Cor. 15, 20).

ECOLOGIA ÎN LUMINA ÎNVĂȚĂTURII CREȘTINE

Biserica creștină este pusă astăzi în fața multor probleme, care frământă lumea contemporană, odată cu transformările de ordin social, economic și politic pe care le-au produs. Se cunoaște faptul că Ortodoxia pune accent pe transformarea sufletească a credincioșilor săi, dar ea se străduiește să orienteze pe credincioși, în această epocă de rapide transformări. A privi în perspectivă creștină problemele societății contemporane este o sarcină pe cât de urgentă, pe atât de dificilă din cauza complexității acestor probleme. Una din aceste probleme care frământă omenirea este și problema ecologică, care are grave implicații morale pentru întreaga omenire.

Izbitoare prin coordonatele ei globale, această problemă se afirmă ca un întreg complex de daune și dificultăți ce apar în fața omenirii ca rezultat al lipsei de clarviziune și a folosirii imprudente și rapace a mediului natural înconjurător, prin diminuarea resurselor de viață, necesare omului și dezorganizarea funcțiilor și proceselor binefăcătoare lui. Termenul ecologie este format din îmbinarea a două cuvinte grecești: οίκος = casă, gospodărie, economie și λογος = știință. Ecologia în înțelesul ei de disciplină umanistă și chiar filozofică este o interrelație dintre natură, societate și om. Problematika ecologică este axată pe ideea că omul este în curs de a distruge echilibrul planetei prin efectele poluării și suprapoluării, prin secătuirea rezervelor naturale și prin posibilitatea pustiirii planetei printr-un război atomic. Această problemă este pe drept receptată atât de oamenii de știință cât și de conștiința creștină ca un amenințător semn al vremii, care se cere neapărat explicat.

După învățătura creștină, raportul moral al omului față de natură se cuprinde în cuvintele lui Dumnezeu de la creație: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste dobitoace și peste toate viețuitoarele... Iată Eu am dat vouă toată iarba ce face sămânță ... și tot pomul care are întru sine rod cu sămânță de semănat, vor fi vouă de mâncare” (Fac. 1, 28-29). Prin aceste cuvinte i se dă omului o autoritate relativă de stăpân al naturii. Omul a fost așezat încă de la creație în mijlocul naturii. Toate lucrurile create de Dumnezeu pentru om sunt mărturia atotputerniciei și înțelepciunii lui Dumnezeu.

Creația întregă, cerul și pământul, a fost făcută subiect pentru om, să-l slujească și să lucreze pentru om. Creaturile lui Dumnezeu slujesc nu lui Dumnezeu, nici îngerilor și nici lor înșile, ci numai omului. Natura devine pentru om izvorul bunurilor materiale trebuitoare vieții și materialul pe care-și va exercita întreaga sa activitate de ființă rațională. Până la căderea în păcat, omul domina natura atât fizic cât și moral. Această revelație divină a fost fixată în acele timpuri preistorice, când credințele religioase ale tuturor popoarelor, cu excepția poporului ales, erau pătrunse de sentimentul dependenței față de natură.

După învățătura Sfântului Maxim Mărturisitorul, primul om a fost chemat să unească în sine totalitatea fapturilor create și, ajungând la o unitate desăvârșită cu Dumnezeu, să comunice acea stare de îndumnezeire întregii creații; lui i s-a oferit posibilitatea să unească raiul cu întregul pământ, adică purtând raiul în sine, în puterea comunicării sale permanente cu Dumnezeu. Așa se explică înălțimea morală a dominației omului asupra naturii, ca grijă permanentă pentru bunăstarea întregii creații, posibilă numai prin iubire față de creatură.

După căderea în păcat a primilor oameni, omul s-a revoltat împotriva Creatorului său iar natura nu l-a mai recunoscut ca stăpân, revoltându-se și ea împotriva omului (Sol. 16, 24). Această cădere din comuniunea cu Dumnezeu a îndepărtat pe om de Dumnezeu tot mai mult, aducându-i tristețe, suferință și moarte. Viața în natură s-a dezorganizat, devenind dușmănoasă omului. Stăpânirea omului asupra naturii s-a transformat în necesitatea de a-și apăra existența împotriva calamităților naturale și de a lupta cu spinii și pălămida (Fac. 3, 18-19). Păcatul, care a perturbat ordinea morală și natura, nu-i mai lăsa omului decât o singură cale ca să iasă învingător, și anume prin muncă, într-un proces de îndelungă dezvoltare istorică, ca singura cale spre restabilirea dominației morale asupra naturii. Astfel, în Vechiul Testament aflăm porunci care interzic profanarea naturii prin distrugerea pomilor: „Să nu strici pomii, nici să pui securea

în ei, ci din pom să mănânci dar pe el să nu-l tai, căci pomul cel din țarină nu este ca omul să poată fugi de la fața ta... Iar copacii pe care-i știi că nu-ți aduc nimic de hrană, poți să-i tai ca să-ți faci întărituri în jurul cetății” (Deut. 20, 19 ș.u).

Psaltirea lui David cântă pe Dumnezeu ca Domn și Stăpân al naturii, care este plină de ascultare și laudă față de Creatorul ei. Descrierile profetice despre natură devin prototipuri ale transformării ei viitoare. Sfânta Scriptură ne vorbește despre viță și roadele pământului (Num. 20, 14), despre tratamentul omenos al animalelor (Deut. 25, 4). Psalmul 103, 14-15 este un imn închinat lui Dumnezeu pentru înțelepciunea și bunătatea arătate în crearea lumii, a plantelor, a animalelor și destinarea acestora spre folosul oamenilor. În acest psalm se spune: „Tu faci să răsără iarbă pentru dobitoace și verdeață pentru trebuința omului; Tu scoți hrană din pământ, pâinea care întărește inima omului”.

Prin revelația Noului Testament, creștinismul dezvăluie și extinde frumusețile naturii, prin faptul că privește lumea ca o creație a atotputerniciei și bunătății divine. Natura a fost creată pentru om ca îndemn la cunoașterea ei și ia chipul omului după cum o folosește. Dumnezeu creștin este creator (Evr. 11, 3), iar pământul este ca o treaptă spre cer și frumusețile lumii ca un reflex al lumii spirituale. Grija Mântuitorului față de natură este evidentă în parabolele Sale. El prețuiește hârnicia celor care cultivă țarinile, via, etc., iar în parabola smochinului neroditor (Lc. 13, 6-9) se arată grija deosebită față de un smochin fără rod, în nădejdea că poate totuși va rodi.

Morala creștină apără dreptul fundamental al omului la viață și de aceea natura trebuie păstrată și cultivată pentru asigurarea existenței omului și nu trebuie distrusă și degradată, pentru a nu deveni primejdie pentru viața și sănătatea sa. În Noul Testament apa este sfântă pentru că în ea s-a botezat Domnul Hristos. Referitor la animale, în Noul Testament nu avem un cuvânt precis al Mântuitorului; totuși, putem să-l deducem din spiritul învățaturii Sale. Creștinismul cere perfecționarea simțirii omenești care să vibreze la suferința semenului și care ne obligă să înlăturăm suferința din lume și din natură. Trebuie să avem milă față de animale. Mântuitorul a privit cu dragoste la viețuitoare, vorbind de frumusețea păsărilor cerului (Mt. 6, 26), despre oaie și miel, numind bun pe păstorul ce le apără (In. 10, 1-16).

În concepția Sfinților capadocieni, omul este cea mai aleasă creatură a lui Dumnezeu înzestrată cu funcții creatoare și capabil de un neconținut progres spiritual și material. Ca microcosmos și colaborator al lui Dumnezeu, cel ce crede are posibilitatea „să se desăvârșească până la îndumnezeire și să desăvârșească și cosmosul prin geniul minții sale” (Pr. Prof. Ioan Coman). Relația omului cu natura condiționează armonia fizică și biologică. Omul nu poate să existe fără aer, apă, soare și alte elemente ale lumii. De aceea cunoașterea științifică este necesară pentru creștini ca și credința în providența divină. Omul învață treptat să stăpânească adevăratele relații între el și natură pe măsură ce crește în conștiința sa (cf. Fac. 2, 17). După concepția teologică creștină, prin neascultarea față de porunca divină s-a distrus armonia între creație și Creator (Fac. 3, 18), forțând omul să culeagă spini și pălămidă iar natura să geamă în nădejdea mântuirii (Rom. 8, 19-23). Theillard de Chardin, în interpretările sale teologice, arată că natura este activă iar universul se străduiește să atingă gradul cel mai înalt de perfecțiune.

Tehnica poate fi, și trebuie să fie, un mijloc de îmblânzire, domesticire, umanizare și spiritualizare a naturii, prin care se transfigurează întreaga natură, inclusiv omul. Creștinismul învață că progresul tehnico-științific trebuie să fie dublat de unul spiritual-moral, astfel ca civilizația să intre în serviciul omului și sub comandamentele eticii superioare. În vremea noastră poluarea naturii este o problemă urgentă a țărilor puternic industrializate. Succesele excepționale ale științei și tehnicii contemporane și-au găsit aplicarea în industrie și în agricultură și treptat controlul omului asupra mediului înconjurător a degenerat prin folosirea nelimitată și irațională a bogățiilor solului. Aceasta facilitează epuizarea lor și perturbază în mod simțitor echilibrul între societate și natură.

Printre cauzele poluării sunt enumerate: creșterea populației, care prin mărirea necesităților cere accelerarea producției prin dezvoltarea industriei care înglobează mari

cantități de materii prime și poluează mediul înconjurător; foamea unei treimi din omenire; dezechilibrul economic internațional; folosirea tehnicii în scopuri distructive, ca experiențele cu bomba atomică, etc. Principalii poluanți ai mediului sunt socotiți a fi industria prin gazele sale toxice: bioxidul de sulf, fluorul și combinațiile sale, acidul clorhidric, amoniacul, etc., apoi agricultura: poluarea prin folosirea insecticidelor și erbicidelor, despăduririle neraționale, distrugerea unor specii de plante și animale, eroziunea solului.

Poluarea solului duce la poluarea alimentelor care pun în pericol viața omului, a plantelor și a animalelor. Natura, întreaga biosferă, este infectată și pune în primejdie echilibrul planetei și viața omului pe ea. Poluarea apei, aerului și solului a făcut ca în societatea occidentală goana după accapararea spațiului natural să fie foarte aprigă. Așa cum spunea scriitorul Philippe Saint-Marc, „liberalismul occidental distruge pădurile, existând numai interesul pentru supraexploatare, fără a ține seama de importanța biologică, ecologică și estetică”. Mai există poluarea sonoră prin zgomot, poluarea vizuală și chiar fumatul reprezintă un fel de poluare a mediului ambiant.

Este unanim recunoscut faptul că poluarea este un rău foarte mare al secolului nostru, care pune în pericol sănătatea vieții umane. S-a constatat că în marile metropole ale lumii, aerul viciat dă naștere la boli grave. Oxidul de carbon este cel mai nociv. Fixându-se în hemoglobină, lipsește țesuturile de oxigen, dând naștere la boli cardiace sau boli psiho-fiziologice ca: migrene, stări depresive, etc. Radioactivitatea experiențelor nucleare se concentrează în animale și plante pe care omul le consumă, îmbolnăvindându-se indirect. Ca exemplu putem lua Japonia, cea mai poluată țară din lume, unde s-a constatat că dacă se va merge în același ritm, fără a se lua măsuri, în următoarele decenii va trebui să sufere 20-30 % din populația țării. Se cunoaște faptul că plantele au un mare rol pentru viața omului. Substanțele organice sintetizate de plantele verzi servesc ca hrană pentru om. Plantele furnizează oxigen prin procesul fotosintezei, alimente pentru om și animale, materii prime pentru industria medicinei, etc. Poluarea distruge acest proces natural.

Am înfățișat până aici cauzele și consecințele poluării, așa cum le văd oamenii de știință. Vom prezenta acum punctul de vedere creștin. De la început trebuie precizat că, din punct de vedere creștin atenția trebuie îndreptată asupra păcatului. Porunca divină dată celui credincios este ca el să fie un creator, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Creștinul, căzând în păcat, a avut drept urmare deformarea profundă a fundamentului moral, slăbind puterea sa de stăpânire asupra naturii. Întruparea, Răstignirea, Învierea și Înălțarea Mântuitorului stau la temelie învierii noastre și a reînnoirii întregii creații (I Cor. 15, 14; Rom. 8, 19). Viața cu Hristos și în Hristos ne îndepărtează de păcat și ne exercită voința în virtute.

Omul orbit de păcatul lăcomiei, poate denatura natura. Lăcomia de avuție este o năzuință și o preocupare continuă de a spori averea numai în scopuri egoiste, fie pentru plăcerea de a avea, fie pentru satisfacerea plăcerilor personale și refuzul de a ajuta pe cei lipsiți. Lăcomia de avuție este o extensiune și o deviere a instinctului de conservare în adâncul căruia stă nevoia de dominație. Avariția ca formă a lăcomiei este în contrast cu milostenia și dreptatea, fiind un păcat de moarte deoarece lacomul lasă mai repede pe aproapele său să piară, decât să renunțe la bunurile pe care le posedă. Analizând relația omului cu natura se poate foarte ușor vedea cum omul o distruge când este stăpânit de păcat, prin războaie care distrug vieți omenești și dezorganizează natura, războaie pe care le uneltesc cei lacomi în scopul de a-și mări profiturile și sfera de exploatare. Lăcomia este o piedică în calea mântuirii fiind expresia egoismului.

În fața problemei ecologice, care se pune astăzi, creștinii au o mare responsabilitate. Dumnezeu a dat în grija omului natura ca să o lucreze, pentru ca natura să-și dea roadele ei și prin aceasta să-și arate chipul ei frumos în care se străvede măreția lui Dumnezeu. Natura trebuie să străbată procesul unei mari transfigurări printr-o muncă susținută, într-o direcție spirituală și ascendentă. Mântuirea în concepția ortodoxă are și o dimensiune cosmologică. După Sfântul Apostol Pavel natura suspină așteptând mântuirea prin omul credincios, prin sfânt

(Rom. 5, 21-29). În jurul sfinților întreaga natură însuflețită și neînsuflețită se îmblânzește, devenind slujitoare a omului.

În cultul ortodox se află cereri speciale pentru natură, cu deosebire în ierurgii creștinii se roagă contra calamităților naturale, pentru îmbelșugarea roadelor pământului, etc. Creștinul trebuie să încerce să schimbe natura, s-o îmbunătățească, transfigurând-o cu ajutorul harului și astfel, din inamică sau indiferentă, ea să devină pentru creștin prietenă și slujitoare. Între om și natură trebuie să fie relații de perfectă înțelegere. În acest fel, se ajunge la personalizarea naturii, la o atitudine ca față de ființa însuflețită. „Fratele soare”, „sora lună”, „fratele vânt” – cum se exprimă Francisc de Assisi – nu sunt figuri de stil, ci realități comune spiritualității creștine. Așadar, în ierurgii, omul dialoghează nu numai cu Dumnezeu ci și cu natura, pe care vrea s-o înduplece să-i fie binevoitoare, o solicită să-l ajute.

În învățătura ortodoxă natura are un caracter activ. După Sfântul Grigorie de Nyssa, natura urcă de la nedesăvârșit la desăvârșit. Savantul Theihlard de Chardin îl confirmă constatând că natura evoluează spre spiritual și conștient. Creația trebuie transformată în valori raționale spre a-i descoperi frumusețea. Noi ne străduim pentru transformarea lumii și cunoașterea scopului ei, din dragoste de Dumnezeu, de noi înșine și de aproapele prin harul divin. Iubirea față de Dumnezeu și de aproapele este capabilă să ajute la folosirea științei și tehnicii în slujba binelui și a omului, să sprijine cele mai grele probleme ale existenței creștine. Iubirea, care se revarsă din Dumnezeu peste toată omenirea, prin care omul este frate cu semenul său, este forța spirituală care pune tehnica în slujba omului și a binelui. Păcatul trebuie învins prin dragoste care duce la desăvârșire (Mt. 5, 48).

Creștinilor le revine sarcina de a-și apăra propria lor viață, a semenilor lor, a mediului înconjurător. Apărând mediul înconjurător de distrugere, degradare și vicie ne apărăm viața noastră și a semenilor noștri. De aceea, azi mai mult ca oricând, creștinul are datoria de a viețui în așa fel, încât să păstreze toate în perfectă armonie în care au fost orânduite de înțelepciunea divină, deoarece „toate sunt solidare cu destinul omului, împreună cu el se ridică sau cad împreună cu el”. Creștinii trebuie să ia parte la toate acțiunile întreprinse de oamenii și organizațiile de bună-credință în apărarea naturii atât pe plan național cât și pe plan internațional, având conștiința că păcatul trebuie înlăturat. Creștinii trebuie să contribuie la protejarea și ameliorarea mediului înconjurător, văzând în el „facerea mâinilor” lui Dumnezeu Creatorul și Atotțiitorul.

Cursul Nr. 7

TEHNICA ÎN LUMINA MORALEI CREȘTINE

I. Despre tehnică în general

Civilizația modernă este dominată de tehnică. Tehnica ocupă un loc de frunte în viața societății și a omului de azi. De aceea ea a preocupat nu numai pe sociologi, economiști, oameni de știință, ci și pe filozofi și moraliști. Într-adevăr, un factor atât de însemnat al vieții moderne nu poate fi trecut cu vederea nici de moraliști, mai ales că influența lui se resimte și în domeniul vieții morale. Tocmai consecințele sale spirituale și morale au atras atenția asupra lui.

Ce este tehnica? Din punct de vedere etimologic, tehnica în limba greacă (τεχνη) înseamnă artă manuală, meserie, aptitudine, metodă. În sens general, tehnica se numește totalitatea procedeelelor unei arte sau meserii, felul de a lucra pentru a ajunge la realizarea unui scop. Astfel, nu există activitate umană fără tehnică, adică un mod de a preciza, de a proceda, de a lucra. În sens restrâns, tehnica înseamnă mijloacele mecanice (unelte, mașini), prin care omul acționează asupra naturii și o exploatează, stăpânindu-i forțele. Aceasta este tehnica instrumentală sau industrială, care domină viața modernă. De aceea atenția noastră se îndreaptă în special asupra ei.

Tehnica are o evoluție. Ea apare odată cu primele invenții, prin care se pun forțele naturii în slujba omului. Așa: roata, macaraua, morile de apă, morile de vânt. Dar de-abia din secolul al XVIII-lea se poate vorbi despre o tehnică industrială, prin care mari forțe ale naturii sunt puse în slujba omului. Acum apare mașina cu aburi (James Watt, 1766), războiul mecanic (1769), pentru ca secolul al XIX-lea, continuat cu secolul al XX-lea, să fie epoca mașinismului biruitor. În această epocă se inventează: vaporul cu aburi (1802, R. Fulton), locomotiva (1814, G. Stephenson), dinamul generator de energie electrică (1870, Gramme), telefonul, telegrafia fără fir, avionul, mașini electronice, radioul, televiziunea, rachete interplanetare, etc. Acest progres uimitor al tehnicii se datorește științei, care prin cunoașterea legilor naturii face posibilă stăpânirea omului asupra ei. Știința este putere. Puterea ei se concentrează în tehnică, în mașini.

Mașina nu este o simplă unealtă. Unealta este o prelungire a organelor omenești; ea trebuie să fie neconținut manevrată de om. Mașina este un organism independent de om, care funcționează singură, odată ce este pusă în mișcare; omul numai o supraveghează, o călăuzește și intervine în mersul ei din când în când. Ea pune la dispoziția omului forțe naturale extraordinare de mari.

II. Urmările tehnicii

Tehnica a înlocuit munca omului prin munca mașinii. Datorită forțelor imense pe care mașina le pune la dispoziția omului, acesta a devenit cu adevărat stăpân al pământului; toate bogățiile pământului sunt exploatate și puse în slujba societății și nevoilor vieții omenești. Dar tehnica dă nu numai putere asupra naturii, ci și produce mai mult decât omul. Cu o mașină de mână, în antichitate se putea măcina 200-300 kg grăunțe pe zi. Azi o moară electrică dă până la 6.000.000 kg făină pe zi de lucrător, adică de 20.000 de ori mai mult. Aceeași proporție este în toate domeniile (războiul de mână și războiul mecanic, căruța și avionul, scrisul de mână și tipografia modernă). Astfel că un belșug de produse cum n-a existat în istoria omenirii este astăzi la dispoziția omului. Mașina înlocuiește pe om la toate muncile grele; aproape toate aceste munci se mecanizează, ușurând munca omului.

Tehnica făurește un mediu nou de viață. Omul nu mai trăiește în mediul natural, ci în confortul unui mediu artificial, creat de tehnică. Așa se nasc marile orașe, blocurile lor construite și înzestrate cu tot ceea ce tehnica oferă mai avansat. Condițiile materiale ale vieții sunt cu totul altele. Dar nu numai în ce privește locuința, ci viața întregă este slujită de tehnică. Tren, tramvai, automobil, avion, vapor, telefon, telegraf, radio, televizor, toate acestea influențează relațiile dintre oameni. Viața are un ritm rapid; omul se pierde în mulțime și este în neconținută relație cu viața întregii omeniri. Omenirea – datorită tehnicii – a devenit o unitate, granițele vechi au căzut.

Tehnica generalizează nu numai bunurile civilizației, ci și bunurile culturale. Datorită tehnicii devin un bun al tuturor nu numai mijloacele de comunicare, ci și ziarele, cărțile, operele de artă, operele muzicale, etc. Tehnica mărește producția, dar și înmulțește felurile produselor, înmulțind și nevoile și poftele omului care sunt mereu stimulate și cer mereu să fie satisfăcute. Tehnica folosită în mod imoral produce în epoca modernă șomajul și a dat posibilitate să se ivească una dintre cele mai crunte explotări a omului de către om, împingând masele muncitoare în mizerie, transformând pe muncitori într-o marfă. Dar mai ale tehnica a transformat războaiele în adevărate catastrofe, mai nimicitoare decât orice altă catastrofă naturală.

În mâna spiritului care o stăpânește, tehnica crează, împiedică sau distruge. Tehnica se poate compara cu un factor spiritual de supremă valoare, cu libertatea, care folosită bine îl ajută pe om să devină asemenea lui Dumnezeu, iar folosită rău îl duce la cădere. La fel o putem compara cu puterea cuvântului, care duce la mântuire sau pierzare. La fel „sănătatea, forța, bogăția, conducerea unei armate – dreapta întrebuintare a acestora este tot atât de binefăcătoare, după cum este de păgubitoare reaua lor întrebuintare”, precum afirmă filosoful Aristotel.

III. Atitudinea creștină față de tehnică

Să vedem care poate fi atitudinea creștinului față de această forță uriașă a civilizației moderne, care este tehnica. În privința aceasta e clar că creștinismul nu se poate identifica cu romantismul celor ce recomandă renunțarea la toate cuceririle tehnicii și întoarcerea la viața simplă de altădată, când omul trăia în mijlocul naturii. Romantismul acesta e valabil pentru visători, însă este inefficient; omenirea nu poate fi întoarsă din drumul ei. Cuceririle tehnicii sunt o realitate de care trebuie să se țină cont.

Mai mult, creștinismul vede în tehnică expresia spiritului creator uman și a puterii lui de stăpânire asupra naturii, care au fost date omului de Dumnezeu în momentul aducerii lui la existență; prin tehnică omul îndeplinește porunca Domnului: „Stăpâniți pământul” (Fac. 1, 28). Creștinismul nu condamnă tehnica modernă, ci îi dă o valoare pozitivă; ea este mărturia dominației spiritului asupra naturii. Acest spirit, fortificat, educat și plin de har, poate să stăpânească extraordinara putere asupra naturii, pe care tehnica i-o pune la dispoziție.

Tehnica reprezintă punte de trecere a formelor spiritului în țesătura fenomenelor naturii, însuflețită de idealul măreț al îmbrățișării întregii naturi de către spirit. Cum geniul artistic introduce în realitatea materială o parte din lumea spiritului, așa și geniul tehnic impune și el naturii forme și cerințe ale spiritului. Aceasta este transformarea naturii după exigențele spirituale. Așa se lărgeste puterea spiritului în lumea materială.

Creștinismul recunoaște, de asemenea, toate ușurările ce le-a adus tehnica vieții omenești și întreg progresul ce l-a declanșat. Dar creștinismul consideră tehnica drept mijloc, nu scop al vieții. Ea trebuie să fie în slujba omului și a societății. Nu ea este idealul omenirii, ci numai instrument al idealului. Dacă, deci, tehnica pune la dispoziția omului forțe atât de imense, nu atârână de tehnică în primul rând ce roade aduc acestea, ci de omul care le are la dispoziție. Tehnica în sine nu poate să fie decât bună; depinde însă modul cum este folosită; dacă este pusă în slujba vieții sau a morții, a construcției sau a distrugerii, a binelui sau a răului. De aceea e nevoie ca efortul tehnic și științific să fie dublat de unul spiritual-moral, astfel încât civilizația materială modernă să reintre sub măsura omului, în serviciul lui și sub comandamentele etice superioare.

Iubirea care se revarsă din Dumnezeu și îmbrățișează toată omenirea, prin care omul este frate pentru semenul său, este forța spirituală care pune tehnica în slujba omului și a binelui, precum dominația patimilor în om poate pune tehnica în slujba nimicirii lui. Așa, spre exemplu, avionul, care poate fi folosit pentru a transporta bunuri materiale și bunuri spirituale, sau pentru bombardament, ca să distrugă într-o clipă tot ceea ce oamenii au construit în sute de ani. La fel energia atomică poate fi în slujba construcției pașnice, ușurând viața omului, sau în slujba războiului, nimicind milioane de oameni și orașe întregi, cu toată zestrea lor de cultură și civilizație.

Dacă, totuși, creștinismul dezaproabă tehnica modernă, o face pentru că aceasta este fără suflet și deviată de la adevărata ei misiune, tinde să înăbușe spiritul. Devierea tehnicii coincide cu procesul de descreștinare a societății moderne. Eliberarea tehnicii din mrejele intereselor inferioare și readucerea ei pe calea cea adevărată vor constitui un titlu de glorie al omului de mâine, reîncreștinat, creștinismul fiind și rămânând, principial, favorabil unei dezvoltări tehnice oricât de mari.

Tehnica pune în mâna omului forțe imense. Ea este numai un instrument. Prin ea omul poate face binele în proporții nemaivăzute, precum poate face răul în aceleași proporții. Ea este o forță uriașă care slujește și binelui și răului. Efectele ei atârână de om, de valoarea lui spirituală. Tocmai pentru că-i pune la dispoziție forțe atât de mari, tehnica pretinde, spre a fi folosită în binele omenirii, ridicarea omului care o folosește pe culmi de înaltă spiritualitate, căci numai un om spiritualizat va da sens pozitiv tehnicii moderne.